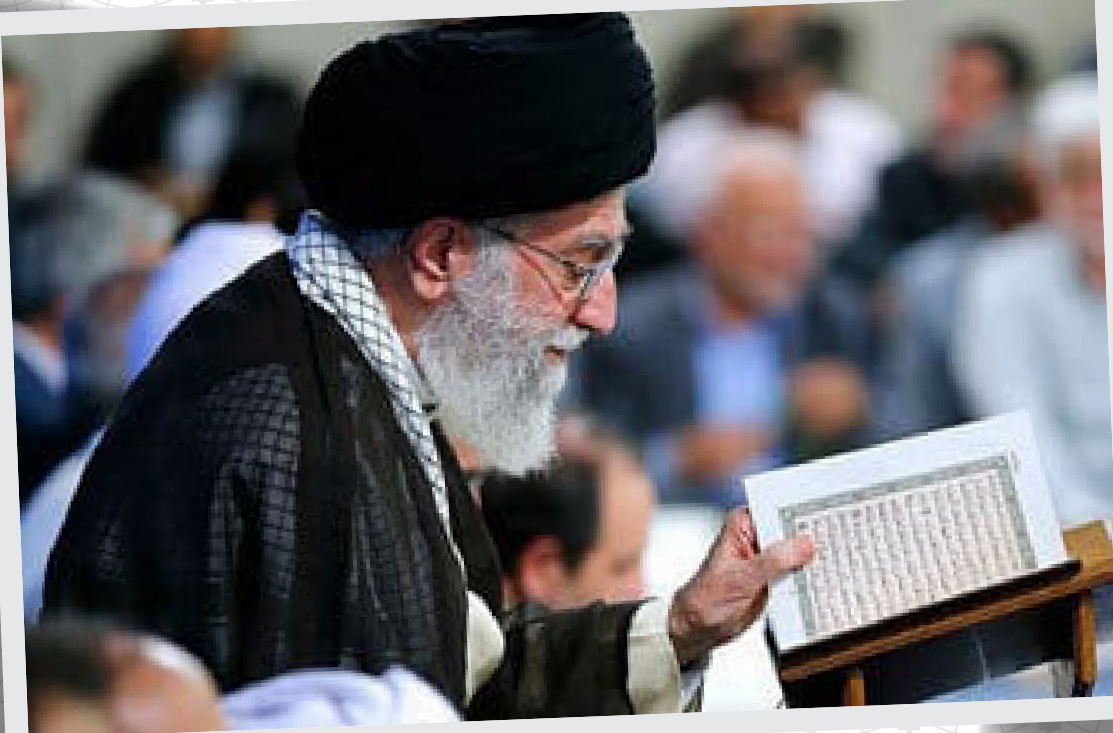

ارزیابی عملکرد نهادها و دستگاه‌های متولی امور فعالیت‌های قرآنی (به همراه نگاهی نهادی توسعه فرهنگ قرآنی)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

خدای بزرگبخشایش همیشه بخوانید

بِسْمِ

تاریخ انتشار:

۱۴۰۱/۹/۲۷

شماره مسلسل: ۱۸۶۰۳

کد موضوعی: ۲۷۰

مرکز پژوهش‌های
مجلس شورای اسلامی

عنوان گزارش:

ارزیابی عملکرد نهادها و دستگاه‌های متولی امور فعالیت‌های قرآنی
(به همراه نگاشت نهادی توسعه فرهنگ قرآنی)

نام دفتر:

مطالعات فرهنگ و آموزش

تهیه و تدوین کنندگان:

احمد جمالی گندمانی، رضا مستمع

ناظر علمی:

موسی بیات

مدیر مطالعه:

رضا مستمع

همکاران:

علیرضا شعبانی فرد، سینا عصاره‌نژاد دزفولی

اظهار نظر کننده:

محمد حسین فریدونی

صفحه آرا:

سیده فاطمه ابوطالبی

ویراستار ادبی:

پرند فیاضی

واژه‌های کلیدی:

۱. قرآن

۲. فرهنگ قرآنی

۳. فعالیت قرآنی

۴. دستگاه متولی

۵. نگاشت نهادی

فهرست مطالب

چکیده	۶
خلاصه مدیریتی	۷
مقدمه	۹
الف) افق مطلوب توسعه فرهنگ قرآنی ذیل اسناد بالادستی و قوانین موجود	۱۰
ب) وضع موجود	۱۵
ج) آسیب‌شناسی وضع موجود	۲۵
د) بسته سیاستی پیشنهادی قرآنی	۲۹
منابع و مآخذ	۳۲

فهرست جداول

جدول ۱. اهم اسناد راهبردی قرآنی ۱	۱۰
جدول ۲. بندهای قرآنی بر نامه‌های پنج‌ساله توسعه کشور	۱۱
جدول ۳. اهم قوانین و مصوبات قرآنی مجلس شورای اسلامی	۱۳
جدول ۴. طرح‌های قرآنی ارائه شده به مجلس شورای اسلامی طی ادوار گذشته	۱۵
جدول ۵. نتایج پیمایش ملی سنجش شاخص‌های توسعه فرهنگ قرآنی در سال ۱۴۰۱	۱۶
جدول ۶. آمار کمی فرایندها و فعالیت‌های قرآنی	۱۷
جدول ۷. اعتبارات اجرای منشور توسعه فرهنگ قرآنی در قوانین بودجه سنواتی کل کشور (میلیون ریال)	۲۶

ارزیابی عملکرد نهادها و دستگاه‌های متولی امور فعالیت‌های قرآنی (به همراه نگاه نهادی توسعه فرهنگ قرآنی)

[چکیده]

لذا به منظور رفع این موانع، اولویت‌های ذیل پیشنهاد می‌شوند: ۱
۱ توانمندسازی مربیان مهد و پیش‌دبستانی، آموزگاران ابتدایی و دبیران قرآن، دینی و عربی متوسطه،
۲ حمایت از فعالیت‌های خودجوش مردمی فعال در زمینه تربیت حافظان کل قرآن آشنا با مفاهیم و معارف قرآن،
۳ افزایش میزان تطبیق ردیف‌های مصرح قرآنی دستگاه‌ها در قانون بودجه عمومی کشور با محتوای اسناد راهبردی توسعه فرهنگ قرآنی،
۴ تبدیل و هدایت مساجد به پایگاه قرآنی محلات،
۵ استقرار سامانه جامع آموزش و سنجش سواد آموزش عمومی قرآن،
۶ تقویت سازوکارها و زیرساخت‌های شفافیت فرایندهای مالی امور قرآنی،
۷ تقسیم وظایف و مأموریت‌های ملی و حاکمیتی قرآنی دستگاه‌ها در راستای بازسازی انقلابی ساختارهای فرهنگی کشور.

با گسترش فعالیت‌های قرآنی طی چهار دهه گذشته، به منظور هماهنگی نهادهای مرتبط، تقویت آموزه‌های قرآنی در فرهنگ عمومی و سبک زندگی و تسری مبانی و فرهنگ قرآنی در نظام‌های فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و اجتماعی کشور، اسناد راهبردی توسعه فرهنگ قرآنی در حوزه‌های مختلف به تصویب نهادهای سیاستگذار کشور رسیده است. لکن در اجرا همچنان با نقطه مطلوب فاصله وجود دارد لذا مقتضی است قرآن در سبک زندگی (مصرح در بیانیه گام دوم انقلاب)، فرهنگ عمومی جامعه و نظام‌های مدیریتی بیشتر مورد توجه قرار گیرد. با توجه به مطالعات وضع موجود، اهم چالش‌های راهبردی و آسیب‌های حوزه امور قرآنی کشور عبارتند از:

۱ ضعف دانشی و مهارتی دست‌اندرکاران آموزش رسمی قرآن،
۲ موازی کاری و تداخل وظایف و مأموریت‌های قرآنی،
۳ محدود بودن گستره فعالیت‌های قرآنی در نگرش مدیران دستگاه‌ها،
۴ ضمانت اجرای اندک اسناد راهبردی قرآنی.

[خلاصه مدیریتی]

۱ حدود ۷۰ درصد پاسخگویان گفته‌اند به قرآن بسیار علاقمندند.
۲ ۲۶/۱ درصد گفته‌اند قرآن را کاملاً راحت و روان می‌خوانند و ۲۰/۶ درصد نیز تا حدودی راحت و روان می‌خوانند.
۳ فقط ۴/۷ درصد پاسخگویان گفته‌اند که بدون مراجعه به ترجمه فارسی، معانی آیات قرآن را بسیار زیاد متوجه می‌شوند. ۴۶/۳ درصد نیز تا حدی معنای آیات را بدون مراجعه به ترجمه متوجه می‌شوند.
برخی از آمارهای کمی فرایندها و فعالیت‌های قرآنی (برگرفته از کتاب سال قرآن جمهوری اسلامی ایران تدوین شده توسط دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی):

- ۱ بیش از ۱۵ اداره کل در دستگاه‌های دولتی و عمومی ساختارهای ستادی و صفی قرآنی،
- ۲ بیش از ۵۰ شورا و ستاد راهبری نظام توسعه فرهنگ قرآنی،
- ۳ ۶۵ مؤسسه آموزش عالی دارای رشته‌های علوم قرآنی - به‌استثنای دانشگاه آزاد اسلامی،
- ۴ ظرفیت پذیرش سالیانه ۵ هزار نفر دانشجو در رشته‌های علوم قرآن و حدیث در مقاطع کاردانی تا دکتری،
- ۵ ۱۷ هزار دانشجو در رشته‌های قرآنی از مقطع کاردانی تا دکتری در سال ۱۳۹۹،
- ۶ ۴ هزار استاد معارف دارای مجوز در گرایش تفسیر قرآن،
- ۷ ۴۰۴ عضو هیئت علمی تمام‌وقت رشته‌های قرآنی،
- ۸ ۲۷۵ دانشکده دارای رشته قرآنی،
- ۹ ۳۰ عنوان نشریه علمی پژوهشی قرآن و حدیث،
- ۱۰ ۳۲۳۲ مؤسسه مردم نهاد قرآنی.

ج) آسیب‌شناسی وضع موجود

اهم چالش‌های راهبردی و آسیب‌های ساختاری، فرایندی و محتوایی حوزه مدیریت امور قرآن کشور:

- ۱ موازی‌کاری و تداخل وظایف و مأموریت‌های قرآنی و اراده اندک مسئولان دستگاه‌ها برای ایجاد هم‌افزایی و تقویت روابط بین‌سازمانی،
- ۲ محدود بودن گستره فعالیت‌های قرآنی در نگرش مدیران دستگاه‌ها و عدم شناخت جایگاه راهبردی امور قرآنی در تأمین اهداف نظام اسلامی،
- ۳ ضعف دانشی و مهارتی دست‌اندرکاران آموزش رسمی قرآن (آموزگاران دوره ابتدایی و دبیران قرآنی)،
- ۴ اولویت نداشتن و جدی نبودن اجرای منشور در ذهنیت کانون‌های اصلی تصمیم‌گیری،
- ۵ ضمانت اجرایی اندک اسناد راهبردی قرآنی و نظارت حداقلی نهادهای سیاستگذار امور قرآنی کشور.

با شکل‌گیری انقلاب اسلامی ایران و گسترش اقبال عمومی به قرآن کریم و حمایت و هدایت مقام معظم رهبری نسبت به فعالیت‌های قرآنی، شاهد تنوع و تکثر چشمگیر فعالیت‌های قرآنی بوده‌ایم. همزمان با گسترش فعالیت‌های قرآنی، به‌منظور هماهنگی نهادهای مرتبط، تقویت آموزه‌های قرآنی در فرهنگ عمومی و سبک زندگی و انس جامعه با قرآن و تسری میانی و فرهنگ قرآنی در حکمرانی کشور، منشور توسعه فرهنگ قرآنی توسط شورای عالی انقلاب فرهنگی در سال ۱۳۸۸ و اسناد راهبردی تخصصی قرآنی در حوزه‌های متنوع و گوناگون توسط شورای توسعه فرهنگ قرآنی در دهه ۱۳۹۰ به تصویب رسید. اما همچنان با وضعیت ایدئال که تحقق حاکمیت فرهنگ قرآنی است، فاصله وجود دارد و قرآن در سبک زندگی (مصرح در بیانیه گام دوم انقلاب)، باید بیشتر مورد توجه و پیگیری قرار گیرد.

این گزارش با هدف دستیابی به «بسته سیاستی» راهبردها، راهکارها، برنامه‌ها و اقدامات اولویت‌دار مبتنی بر رهنمودهای قرآنی مقام معظم رهبری و اسناد راهبردی توسعه فرهنگ قرآنی تنظیم شده که اجمالاً محتوای این گزارش از این قرار است:

الف) افق مطلوب توسعه فرهنگ قرآنی ذیل اسناد بالادستی در گام دوم انقلاب

- ۱ فرهنگ‌سازی قرآنی، نظام‌سازی قرآنی و هماهنگ‌سازی امور قرآنی،
- ۲ حکمرانی قرآنی و تحول سبک زندگی، توانمندسازی نیروی انسانی و بازمهندسی فعالیت‌های حاکمیتی امور قرآنی دستگاه‌ها،
- ۳ دستیابی حداقل ۵۰ درصد نوجوانان و حداقل ۳۰ درصد جوانان و بزرگسالان جامعه به توانایی خواندن همراه با فهم و تدبر در قرآن و انس و بهره‌گیری از تعالیم آن در زندگی،
- ۴ شکل‌گیری جنبش علمی قرآنی در زمینه تربیت نیروی انسانی و تولید دانش در حوزه‌های مختلف الهیات و معارف اسلامی، علوم انسانی و هنر در راستای تأمین نیازهای نظام توسعه فرهنگ قرآنی،
- ۵ فراگیری حفظ قرآن بین اقشار جامعه و دستیابی به حداقل ۱۰ میلیون نفر حافظ،
- ۶ دستیابی به جایگاه کشور ممتاز جهان اسلام در توسعه و ترویج فرهنگ قرآنی.

ب) وضع موجود

براساس نتایج پیمایش ملی سنجش شاخص‌های توسعه فرهنگ قرآنی در سال ۱۴۰۰:

د) بسته سیاستی تقنینی پیشنهادی قرآنی

بر پایه رهنمودهای قرآنی مقام معظم رهبری خصوصاً منویات بیانیه گام دوم انقلاب، منشور و اسناد راهبردی توسعه فرهنگ قرآنی، مطالعات و جلسات کارشناسی که در بیانیه تحول و بازسازی ساختار و نظام امور قرآنی کشور بازخوانی و منعکس شده، اولویت‌های ذیل پیشنهاد می‌شود:

- ۱) توانمندسازی مربیان مهد و پیش دبستانی، آموزگاران ابتدایی، دبیران قرآن، دینی و عربی متوسطه و مربیان تربیتی آموزش و پرورش و مدرسان آموزش عمومی قرآنی حوزه و دانشگاه،
- ۲) حمایت از فعالیت‌های خودجوش مردمی فعال در زمینه تربیت حافظان قرآن آشنا با مفاهیم و معارف قرآن،
- ۳) استقرار سامانه جامع آموزش و سنجش سواد آموزش عمومی قرآن (مقدماتی و تکمیلی)،
- ۴) افزایش میزان تطبیق ردیف‌های مصرح قرآنی دستگاه‌ها در قانون بودجه عمومی کشور با محتوای اسناد توسعه فرهنگ قرآنی و

انحصار اعتبارات صندوق مشارکت توسعه فرهنگ قرآنی به تأمین مالی پروژه‌های ذیل اسناد راهبردی،

- ۵) تبدیل و هدایت مساجد به پایگاه قرآنی محلات با اولویت توسعه قرآن خوانی و حفظ قرآن کودکان و نوجوانان،
- ۶) ایجاد یا تقویت ساز و کارها و زیرساخت‌های شفافیت فرایندهای مالی امور قرآنی از طریق سامانه یکسان برنامه‌ریزی، تخصیص و هزینه‌کرد و رصد و پایش راهبردی فعالیت‌های قرآنی،
- ۷) تبیین و گفتمان‌سازی (خصوصاً رسانه‌ای) نقش حداکثری قرآن در حل مسائل جامعه و ارتقای زندگی مبتنی بر حکمرانی قرآنی و تحول سبک زندگی،
- ۸) تقسیم وظایف و مأموریت‌های ملی و حاکمیتی قرآنی دستگاه‌ها (نگاشت نهادی) در راستای بازسازی انقلابی ساختارهای فرهنگی کشور و به استناد بیانیه تحول و بازسازی ساختار و نظام امور قرآنی و اسناد راهبردی قرآنی.

[مقدمه]

پس از پیروزی انقلاب اسلامی و استقبال مضاعف عمومی به قرآن و حمایت و هدایت مقام معظم رهبری نسبت به فرهنگ قرآنی، شاهد رشد و توسعه فراگیر فعالیت‌های قرآنی مانند جلسات قرآنی، مسابقات قرآنی، برنامه‌های قرآنی صدا و سیما، کلاس‌های آموزشی قرآنی، ایجاد و تقویت درس قرآن در نظام رسمی آموزشی، تقویت برنامه‌های قرآنی در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی و ایجاد و توسعه ساختارها و زمینه‌های اداری و حقوقی لازم برای توسعه بخش‌های قرآنی در دستگاه‌های دولتی و مردمی بوده‌ایم.

همزمان با گسترش فعالیت‌های قرآنی خصوصاً در نهادهای دولتی و حاکمیتی و ایجاد اقتضانات جدید، به‌منظور هماهنگی نهادهای فعال قرآنی، تقویت آموزه‌های قرآنی در فرهنگ عمومی و سبک زندگی و انس جامعه با قرآن و تسری مبانی و فرهنگ قرآنی در نظام‌های فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و اجتماعی کشور، منشور توسعه فرهنگ قرآنی به‌عنوان نخستین سند راهبردی فعالیت‌های قرآنی کشور توسط شورای عالی انقلاب فرهنگی در سال ۱۳۸۸ به تصویب رسید و شورای توسعه فرهنگ قرآنی به‌منظور پیشبرد اهداف، سیاست‌ها و راهبردهای این منشور با حضور وزرا و مدیران ارشد دستگاه‌های فرهنگی و نمایندگان بخش مردمی تشکیل شد. در دهه ۱۳۹۰ همزمان با ارتقای جایگاه قرآن کریم در اسناد بالادستی کشور، ترویج ادبیات راهبردی و علمی نظام توسعه فرهنگ قرآنی، گسترش برنامه‌های روخوانی و تربیت حافظان قرآنی و تحول در اعتبارات و بودجه‌های قرآنی، اسناد راهبردی اجرای منشور در حوزه‌های آموزش عمومی، پژوهش، آموزش عالی و تبلیغ و ترویج، حفظ قرآن، فعالیت‌های قرآنی در سطح بین‌الملل و فضای مجازی تدوین و تصویب شد. لکن همچنان با نقطه مطلوب یعنی تحقق حاکمیت فرهنگ قرآنی فاصله وجود دارد و قرآن در سبک زندگی، فرهنگ عمومی جامعه و نظام‌های مدیریتی باید بیشتر مورد امعان نظر قرار گیرد.

این گزارش با هدف دستیابی به «بسته سیاستی - تقنینی» سیاست‌ها، راهکارها، برنامه‌ها و اقدامات اولویت‌دار مبتنی بر رهنمودهای قرآنی مقام معظم رهبری و اسناد راهبردی توسعه فرهنگ قرآنی تنظیم شده که مقدمه آن اشاره به «افق مطلوب» همراه با تحلیل «وضعیت موجود» جهت ارزیابی عملکرد سازمان‌های متولی امور قرآنی و شناسایی مهم‌ترین آسیب‌ها و موانع خواهد داشت.

[الف) افق مطلوب توسعه فرهنگ قرآنی ذیل اسناد بالادستی و قوانین موجود]

بر پایه نتایج مطالعات کارشناسی و پژوهشی، طی دو دهه اخیر با محوریت دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی و مشارکت صاحب‌نظران و نهادهای مختلف، اسناد راهبردی امور قرآنی کشور در حوزه‌های تخصصی تدوین شده که در چهار جدول ذیل به ترتیب اهم اسناد راهبردی قرآنی و افق پیش‌بینی شده توسعه فرهنگ قرآنی کشور، بندهای قرآنی برنامه‌های پنج‌ساله توسعه کشور، طرح‌های قرآنی ارائه شده به مجلس شورای اسلامی طی ادوار گذشته و سایر قوانین و مصوبات قرآنی مجلس شورای اسلامی ارائه شده است:

جدول ۱. اهم اسناد راهبردی قرآنی^۱

عنوان سند	مرجع و تاریخ تصویب	اهم مفاد
منشور توسعه فرهنگ قرآنی	شورای عالی انقلاب فرهنگی جلسه ۶۴۳-۱۳۸۸/۲/۲۲	فرهنگ‌سازی قرآنی نظام‌سازی قرآنی هماهنگ‌سازی امور قرآنی
سند راهبردی توسعه آموزش عمومی قرآن	شورای توسعه فرهنگ قرآنی جلسه ۳۸-۱۳۹۶/۹/۱۱	دستیابی حداقل ۵۰ درصد نوجوانان و ۳۰ درصد جوانان و بزرگسالان جامعه به توانایی خواندن همراه با فهم و تدبر در قرآن و انس و بهره‌گیری از تعالیم آن در زندگی (در افق ۱۴۰۴)
سند راهبردی توسعه پژوهش و آموزش عالی قرآنی	شورای توسعه فرهنگ قرآنی جلسه ۴۳-۱۳۹۷/۱۰/۱۵	شکل‌گیری جنبش علمی قرآنی در زمینه تربیت نیروی انسانی و تولید دانش در حوزه‌های مختلف الهیات و معارف اسلامی، علوم انسانی و هنر در راستای تأمین نیازهای نظام توسعه فرهنگ قرآنی
سند راهبردی توسعه فعالیت‌های تبلیغی ترویجی قرآن	شورای توسعه فرهنگ قرآنی جلسه ۳۶-۱۳۹۶/۴/۱۰	دستیابی به جایگاه کشور ممتاز جهان اسلام در توسعه و ترویج فرهنگ قرآنی در افق ۱۴۰۴
طرح ملی حفظ قرآن کریم	شورای توسعه فرهنگ قرآنی جلسه ۲۹-۱۳۹۴/۱۲/۱۵	فراگیری حفظ قرآن بین اقشار جامعه دستیابی به ۱۰ میلیون نفر حافظ در افق ۱۴۱۴
سند قرآن و فضای مجازی	شورای توسعه فرهنگ قرآنی جلسه ۴۰-۱۳۹۴/۱۲/۱۵	ابلاغ عام و فراگیر پیام‌های نورانی قرآن و اهل بیت (ع) به عنوان نقشه راه سعادت‌مندان دنیوی و اخروی و هدایت به حیات طیبه الهی در فضای مجازی
بیانیه تحول و بازسازی امور قرآنی	شورای توسعه فرهنگ قرآنی جلسه ۵۵-۱۴۰۰/۱۲/۱۶	حکمرانی قرآنی و تحول سبک زندگی توانمندسازی نیروی انسانی بازمهندسی فعالیت‌های حاکمیتی امور قرآنی دستگاه‌ها

۱. کتاب مصوبات شورای توسعه فرهنگ قرآنی، دبیرخانه شورای توسعه فرهنگ قرآنی، ۱۴۰۱.

بندهای قرآنی مندرج در برنامه پنجم توسعه، نسبت به برنامه‌های قبلی توسعه از جامعیت و توازن بیشتری برخوردار بود و تقریباً تمام حوزه‌های قرآنی در نظر گرفته شده بود. نقطه قوت و مهم‌ترین بند قرآنی این برنامه، تأکید بر اجرای منشور توسعه فرهنگ قرآنی و تدوین اسناد راهبردی آن است.

بر این اساس با توجه به اینکه در حال حاضر، حوزه فعالیت‌های قرآنی کشور، در زمینه سیاست‌پژوهشی و تدوین اسناد بالادستی کلان و تخصصی، جزو حوزه‌های پیشرو و غنی است و همه اسناد تخصصی آن به تصویب رسیده، این اسناد و طرح‌های تخصصی، اعم از منشور توسعه فرهنگ قرآنی، سند توسعه آموزش عمومی قرآن، سند توسعه فعالیت‌های تبلیغی ترویجی قرآن کریم، سند توسعه پژوهش و آموزش عالی قرآنی، سند قرآن و فضای مجازی، طرح ملی حفظ قرآن کریم و بیانیه تحول در ساختار و نظام توسعه فرهنگ قرآنی، جامع‌ترین مرجع تدوین برش‌سیاستی - تقنینی توسعه فرهنگ قرآنی جهت درج در برنامه هفتم توسعه کشور به‌شمار می‌رود.

در جدول زیر، بندهای مصرح به امر قرآن که تاکنون در برنامه‌های پنج‌ساله توسعه کشور درج شده، منعکس شده است. همان‌گونه که مشاهده می‌شود در برنامه‌های اول و ششم توسعه کشور، کمتر اشاره مستقیم و جامع به امر قرآن شده که در خصوص برنامه ششم، یکی از دلایل آن، انتقال بندهای قرآنی به قانون دائمی برنامه‌های توسعه بوده است.

در برنامه دوم توسعه نیز در میان حوزه‌های چندگانه فعالیت‌های قرآنی، یعنی آموزش عمومی، آموزش عالی، پژوهش و تبلیغ و ترویج قرآن کریم، موضوع تبلیغی ترویجی گسترش ترجمه قرآن کریم و متون معتبر اسلامی به زبان‌های زنده دنیا مورد توجه قرار گرفته و اشاره مستقیمی به سایر حوزه‌ها نشده است.

در برنامه‌های سوم و چهارم، محوریت بندهای قرآنی، اختصاص به اجرا و تداوم طرح نهضت قرآن‌آموزی داشت که با توجه به تصویب منشور توسعه فرهنگ قرآنی و تشکیل شورای توسعه فرهنگ قرآنی، به‌عنوان نهاد راهبر و متولی امور قرآنی کشور، پیگیری طرح نهضت قرآن‌آموزی و تشکیل جلسات آن متوقف شد.

جدول ۲. بندهای قرآنی برنامه‌های پنج‌ساله توسعه کشور

عنوان برنامه	ش بندها	متن بندها
برنامه دوم ۱۳۷۳	تبصره ۵۷	دولت مکلف است در جهت ایفای نقش فعال در مجامع فرهنگی و خبری جهان، پیش‌بینی‌های لازم را در بودجه‌های سالانه به‌عمل آورده به نحوی که اهداف ذیل تحقق یابد: ز - گسترش ترجمه قرآن کریم و متون معتبر اسلامی به زبان‌های زنده دنیا
برنامه سوم ۱۳۷۹	ماده ۱۵۹	برای اعتلای معرفت دینی و قرآنی و بهره‌گیری از اندیشه‌های والای حضرت امام خمینی (ره) و رهنمودهای مقام معظم رهبری حضرت آیت‌الله خامنه‌ای در تحکیم مبانی فکری ارزش‌های انقلاب اسلامی و فرهنگ جهاد و شهادت در جامعه، به‌ویژه در جوانان و نوجوانان، وزارتخانه‌های آموزش و پرورش، علوم، تحقیقات و فناوری، بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، فرهنگ و ارشاد اسلامی، سازمان صدا و سیما، نیروی مقاومت بسیج، سازمان تبلیغات اسلامی، دفتر تبلیغات اسلامی و سایر دستگاه‌هایی که از بودجه عمومی استفاده می‌کنند موظف‌اند: و - به‌منظور آموزش همگانی قرآن کریم، سازمان تبلیغات اسلامی موظف است در سطح کشور و نقاط محروم نسبت به فراخوان و آموزش قرآن (باعنوان طرح نهضت قرآن‌آموزی) اقدام نماید. در این راستا ضمن اولویت بخشیدن به جوانان و نوجوانان سازمان مذکور مجاز است تا در هر یک از مراکز استان‌ها نسبت به تأسیس و حمایت مرکز تربیت معلم و مبلغ قرآن اقدام نماید. آیین‌نامه اجرایی این بند با مشارکت سازمان تبلیغات اسلامی و سازمان اوقاف و امور خیریه تهیه و در سال اول برنامه سوم به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید. تبصره - انجام کلیه فعالیت‌های پیش‌بینی شده در این ماده در مورد مؤسسات و نهادهایی که تحت نظر مقام معظم رهبری اداره می‌شوند، منوط به تأیید معظم‌له می‌باشد.
برنامه چهارم ۱۳۸۳	ماده ۱۰۶	دولت مکلف است به‌منظور تعمیق ارزش‌ها، باورها، فرهنگ معنویت و نیز حفظ هویت اسلامی ایرانی، اعتلای معرفت دینی و توسعه فرهنگ قرآنی، اقدام‌های ذیل را انجام دهد: ج - حمایت از پژوهش‌های راهبردی و بنیادی در زمینه اعتلای معرفت دینی و توسعه فعالیت‌های قرآنی. و - تداوم نهضت قرآن‌آموزی.

عنوان برنامه	ش بندها	متن بندها
برنامه پنجم ۱۳۸۹	ماده ۳	د. توسعه و راه‌اندازی مؤسسات، هیئت‌ها و تشکل‌های فرهنگی، هنری، رسانه‌ای، دینی و قرآنی
	ماده ۴	در اجرای منشور توسعه فرهنگ قرآنی مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی، معاونت موظف است حداکثر تا پایان سال دوم برنامه، اسناد راهبردی توسعه حوزه‌های آموزش عمومی، تبلیغ و ترویج، پژوهش و آموزش عالی قرآنی کشور را براساس پیشنهاد شورای توسعه فرهنگ قرآنی تهیه و برای تصویب به هیئت وزیران تقدیم کند.
	ماده ۵	به منظور تبیین مبانی اسلام ناب محمدی (ص) و فرهنگ غنی قرآن کریم، انقلاب اسلامی و اندیشه‌های دینی و سیاسی حضرت امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری و نیز شناساندن و معرفی فرهنگ و تمدن اسلامی ایرانی و گسترش خط و زبان و ادبیات فارسی به ویژه برای ایرانیان خارج از کشور، با تأکید بر تقریب مذاهب اسلامی و تقویت گفتگو و همگرایی بین پیروان ادیان و نخبگان علمی و فکری جهان و توسعه ارتباط و همکاری با مراکز ایران‌شناسی، اسلام‌شناسی و صیانت از مفاخر معنوی، فرهنگی و علمی «سند ملی توسعه روابط فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در سطح بین‌الملل» تا پایان سال اول برنامه توسط وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی (سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی) با همکاری وزارت امور خارجه و سایر دستگاه‌های مرتبط، شورای عالی حوزه علمیه قم و جامعه المصطفی العالمیه تهیه و به تصویب هیئت وزیران می‌رسد.
	ماده ۹	به دولت اجازه داده می‌شود به منظور افزایش سرانه بهره‌مندی اقشار مختلف مردم از فضاهای فرهنگی، هنری و ورزشی و ایجاد زیرساخت‌های لازم برای توسعه فعالیت فرهنگی و هنری اقدام‌های زیر را انجام دهد: الف) حداکثر پنجاه درصد (۵۰٪) هزینه تکمیل مراکز فرهنگی، هنری، دینی و قرآنی دارای پیشرفت فیزیکی حداقل پنجاه درصد (۵۰٪) بخش غیردولتی و همچنین احداث اماکن ورزشی همجوار و متعلق به مساجد و کانون‌های فرهنگی ورزشی جوانان بسیج را که تکمیل و بهره‌برداری از آنها برای استفاده عمومی ضروری است براساس آیین‌نامه مصوب هیئت وزیران به صورت کمک بلاعوض تأمین نماید.
برنامه ششم ۱۳۹۵	ماده ۱۵	به منظور تحول بنیادین در آموزش عالی به ویژه در رشته‌های علوم انسانی، تحقق جنبش نرم‌افزاری و تعمیق مبانی اعتقادی، ارزش‌های اسلامی و اخلاق حرفه‌ای و با هدف ارتقای کیفی در حوزه دانش و تربیت اسلامی، وزارتخانه‌های علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی مکلفند اقدامات زیر را انجام دهند: ب) تدوین و ارتقای شاخص‌های کیفی به خصوص در رشته‌های علوم انسانی به ویژه در رشته‌های علوم قرآن و عترت و مطالعات میان‌رشته‌ای با بهره‌گیری از امکانات و توانمندی‌های حوزه‌های علمیه و تأمین آموزش‌های مورد نیاز متناسب با نقش دختران و پسران
	ماده ۱۹	الف) در راستای تحقق بند (۸) سیاست‌های کلی ابلاغی و با هدف ارتقای کیفی سه حوزه دانش، مهارت و تربیت اسلامی به دولت اجازه داده می‌شود برنامه تحول بنیادین در نظام آموزش و پرورش کشور را در چارچوب قوانین موضوعه و با رعایت اولویت‌های ذیل تدوین نماید و پس از تصویب در هیئت وزیران به اجرا درآورد: ... ۹. ارائه برنامه جامع آموزش قرآن اعم از روان‌خوانی و فهم قرآن و برنامه تلفیقی قرآن، معارف اسلامی و عربی با اهداف قرآنی. ۱۰. برنامه‌ریزی جهت تدوین برنامه‌های آموزشی ارتقای سلامت جسمانی و روانی مبتنی بر آموزه‌های دینی و قرآنی
	-	در برنامه ششم توسعه کشور، بند قرآنی خاصی وجود نداشت که یکی از دلایل آن انتقال بندهای قرآنی به قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه است.
قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه ۱۳۹۵	ماده ۴۱	ج) به منظور دستیابی به جامعه‌ای متمسک به قرآن و عترت (ع) و برخوردار از ایمان و عمل صالح و گسترش فرهنگ حیات‌بخش قرآن کریم و عترت (ع) در راستای اجرای منشور توسعه فرهنگ قرآنی دولت موظف است نسبت به موارد زیر اقدام کند: ۱. تأمین اعتبارات و پشتیبانی لازم به منظور اجرای برنامه‌ها و سیاست‌ها و فعالیت‌های تعیین شده ۲. حمایت از ارتقای سطح سواد قرآنی جامعه با رویکرد روحانی و روان‌خوانی، آموزش عمومی قرآن، تدبیر، تفسیر، تبلیغ، ترویج و پژوهش‌های قرآنی و عترت ۳. حمایت لازم به منظور تربیت حداکثری حافظان قرآن کریم (جزء و کل) با اولویت آموزش و پرورش، دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی حوزوی و تشکل‌های مردم‌نهاد

در ادامه اهم قوانین و مصوبات قرآنی مجلس شورای اسلامی آورده شده که از مهم‌ترین آنها می‌توان به اعتبارات اجرای منشور توسعه فرهنگ قرآنی (در قوانین بودجه سنواتی)، قانون تحصیل رایگان حافظان و قاریان ممتاز و قانون اعطای مدرک کارشناسی و بالاتر به حافظان کل قرآن کریم اشاره کرد. در مورد قانون اعطای مدرک به حافظان که در سال ۱۳۷۵ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسیده و بیش از ۲۰ سال از تصویب و اجرای آن می‌گذرد، پژوهش وضعیت‌سنجی و میزان اثربخشی آن ضروری به نظر می‌رسد.

جدول ۳. اهم قوانین و مصوبات قرآنی مجلس شورای اسلامی

محتوا	قانون / مصوبه - تاریخ تصویب
ماده واحد- به منظور گسترش فرهنگ حفظ توأم با درک مفاهیم قرآن مجید، وزارت فرهنگ و آموزش عالی موظف است هر ساله یک دوره آزمون ویژه برای حافظان کل قرآن که آشنا با ترجمه و تفسیر و علوم قرآنی و دروس اختصاصی در سطح کارشناسی این رشته باشند، برگزار نموده، به قبول شدگان مدرک رسمی کارشناسی رشته علوم قرآنی و حدیث اعطا نماید. این قانون در تاریخ ۱۳۷۵/۲/۱۶ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید و آزمون آن از سال ۱۳۷۸ در قالب آزمون سالانه کارشناسی ارشد به اجرا در آمد، اما اولین مدارک کارشناسی در تابستان ۱۳۸۳ به قبول شدگان اعطا شد.	قانون اعطای مدرک کارشناسی و بالاتر به حافظان کل قرآن کریم ۱۳۷۵/۲/۱۶
در اجرای منشور توسعه فرهنگ قرآنی مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی اجازه داده می‌شود تا نیم درصد (۵/۰٪) اعتبارات هزینه‌ای دستگاه‌های اجرایی شامل اعتبارات ملی و استانی برای فعالیت‌های قرآنی در دستگاه‌های ذی‌ربط در قالب مبادله موافقتنامه با معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهور هزینه شود.	قانون بودجه سال ۱۳۸۹ کل کشور
ی) در اجرای منشور توسعه فرهنگ قرآنی مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی اجازه داده می‌شود تا نیم درصد (۵/۰٪) اعتبارات هزینه‌ای دستگاه‌های اجرایی شامل اعتبارات ملی و استانی برای فعالیت‌های قرآنی در دستگاه‌های ذی‌ربط در قالب مبادله موافقتنامه با معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهور هزینه شود.	قانون بودجه سال ۱۳۸۹ کل کشور
ماده (۱۳)- فضاهای اصلی مساجد، حسینیه‌ها، مؤسسات قرآنی، دارالقرآن‌ها، حوزه‌های علمیه، گلزارهای شهدا، امامزاده‌ها، خانه‌های عالم روستاها و اماکن مذهبی اقلیت‌های دینی مصرح در قانون اساسی از پرداخت هزینه مصارف ماهیانه آب، فاضلاب، برق و گاز معاف می‌باشند. این حکم شامل اماکن تجاری وابسته به آنها نیست. اعتبارات موارد مذکور در قوانین بودجه سنواتی جهت پرداخت به دستگاه‌های ارائه‌کننده خدمات موضوع این ماده تأمین می‌شود. ماده (۱۹)- معاونت‌های امور زنان و خانواده و علمی و فناوری ریاست جمهوری و شورای تخصصی توسعه فعالیت‌های قرآنی شورای عالی انقلاب فرهنگی مجازند فعالیت‌های اجرایی خود را در راستای تحقق اهداف و سیاست‌های مورد نظر از طریق دستگاه‌های اجرایی در چارچوب تفاهمنامه فی‌مابین از محل اعتبارات پیش‌بینی‌شده مربوط به خود در قوانین بودجه سنواتی به انجام رسانند. شورای توسعه فرهنگ قرآنی و معاونت امور زنان و خانواده موظفند گزارش عملکرد این ماده را از دستگاه‌های اجرایی ذی‌ربط اخذ و هر ۶ ماه یک‌بار به مجلس شورای اسلامی تقدیم کنند.	قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت ۱۳۹۳/۱۲/۴
۶۶- هزینه مصرف با رعایت الگوی مصرف و حق انشعاب برق، آب و گاز برای حوزه‌های علمیه، مساجد، دارالقرآن‌ها، حسینیه‌ها و اماکن دینی اقلیت‌های دینی مصرح در قانون اساسی رایگان است. ۹۵- تحصیل ایثارگران، حافظان کل قرآن کریم و قاریان ممتاز کشوری و مشمولان بند «ک» ماده (۲۰) قانون برنامه پنج‌ساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی و مؤسسات پژوهشی رایگان است. ۱۱۲- وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی موظف است ۱۰ درصد از اعتبارات مربوط به معاونت قرآن و عترت خود را برای امور تبلیغ و ترویج و آموزش و پژوهش‌های قرآنی و فعالیت‌های کانون‌های فرهنگی و هنری مساجد هزینه نماید. ۱۱۳- شرکت‌ها، مؤسسات و بانک‌های دولتی مجازند جمعاً تا سقف سه هزار میلیارد (۳۰۰۰/۰۰۰/۰۰۰/۰۰۰) ریال از هزینه عملیاتی خود را در جهت اجرای منشور توسعه فرهنگ قرآنی و صرفاً برای تربیت ده میلیون حافظ قرآن کریم و براساس سیاست‌های کمیسیون آموزش عمومی شورای توسعه فرهنگ قرآنی هزینه نمایند.	قانون بودجه سال ۱۳۹۲ کل کشور

محتوا	قانون / مصوبه - تاریخ تصویب
تحصیل ایثارگران، حافظان کل قرآن کریم و قاریان ممتاز کشوری و مشمولان بند «ک» ماده (۲۰) قانون برنامه پنج‌ساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی و مؤسسات پژوهشی رایگان است. شهریه‌های مربوط به دانشگاه پیام‌نور، دانشگاه‌های علمی‌کاربردی و دوره‌های شبانه و همچنین مراکز آموزشی و پژوهشی غیردولتی از طریق دستگاه‌های ذی‌ربط اعم از بنیاد شهید و امور ایثارگران، سازمان بهزیستی کشور، کمیته امداد امام خمینی(ره) و سازمان اوقاف و امور خیریه در ابتدای هر نیم‌سال تحصیلی از محل اعتبارات برنامه ۳۰۱۶۶ پیوست شماره (۴) این قانون پرداخت می‌شود. کمک‌هزینه تحصیلی اعم از شهریه ثابت و متغیر پرداختی توسط بنیاد شهید و امور ایثارگران به ایثارگران و افراد مشمول خانواده آنها که در واحدهای بین‌الملل داخل یا خارج دانشگاه‌های دولتی و یا غیردولتی پذیرفته می‌شوند، معادل حداکثر شهریه پرداختی به پذیرفته‌شدگان رشته‌ها و مقاطع مشابه در واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی و واحدهای دانشگاهی داخلی تعیین و پرداخت می‌شود و باقی‌مانده شهریه توسط دانشجو اعم از ایثارگر یا خانواده وی تأمین و پرداخت می‌گردد.	قانون بودجه کل کشور در سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۴
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی موظف است از عرضه‌کنندگان انواع بازی‌های خارجی قابل نصب در رایانه، تلفن‌های همراه و پیشانه بازی (کنسول) عوارضی معادل ده درصد قیمت فروش را اخذ و به حساب ردیف درآمدی وجوه حاصله از محل ردیف ... در اختیار وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی قرار می‌گیرد... ده درصد از منابع حاصل از این عوارض جهت ساخت بازی‌های رایانه‌ای متناسب با فرهنگ دینی و انقلابی به مراکز رقومی بسیج و همچنین گسترش فرهنگ فاخر قرآنی اختصاص می‌یابد.	بندی تبصره ۶ قانون بودجه ۱۴۰۱
اعتبارات اجرای منشور توسعه فرهنگ قرآنی در قانون بودجه سال ۱۳۹۰ کل کشور- (موضوع بند «۱۱۵») قانون بودجه سال ۱۳۸۹ کل کشور)	
اعتبارات اجرای منشور توسعه فرهنگ قرآنی در قانون بودجه سال ۱۳۹۱ کل کشور- (موضوع بند «۸۴») قانون بودجه سال ۱۳۹۱ کل کشور)	
اعتبارات اجرای منشور توسعه فرهنگ قرآنی در قانون بودجه سال ۱۳۹۲ کل کشور- (موضوع بند «۸۴») قانون بودجه سال ۱۳۹۱ کل کشور)	
اعتبارات اجرای منشور توسعه فرهنگ قرآنی در قانون بودجه سال ۱۳۹۳ کل کشور- (موضوع ردیف ۱۴-۵۵۰۰۰۰ بودجه سال ۱۳۹۳ کل کشور)	
اعتبارات اجرای منشور توسعه فرهنگ قرآنی در قانون بودجه سال ۱۳۹۴ کل کشور- (موضوع ردیف ۱۵-۵۵۰۰۰۰ بودجه سال ۱۳۹۴ کل کشور)	
اعتبارات اجرای منشور توسعه فرهنگ قرآنی در قانون بودجه سال ۱۳۹۸ کل کشور	
اعتبارات خاص قرآنی دستگاه‌ها و نهادها در قوانین بودجه سالیانه	

در جدول ذیل، طرح‌های قرآنی ارائه شده به مجلس شورای اسلامی طی ادوار گذشته آورده شده که در این میان، فقط طرح ترویج کتابت قرآن کریم به رسم الخط مفاخر ملی در سال ۱۳۹۶ به تصویب رسید و مابقی به دلایل مختلف به تصویب نهایی نرسیده‌اند.

جدول ۴. طرح‌های قرآنی ارائه شده به مجلس شورای اسلامی طی ادوار گذشته

نتیجه	محتوا	طرح / لایحه / سال ارائه
نهایتاً پس از ارائه گزارش تفصیلی امور قرآنی کشور به مقام معظم رهبری مدظله العالی، با موافقت ایشان مقرر شد وظیفه تعیین مدل مدیریت امور قرآنی کشور به شورای عالی انقلاب فرهنگی محول شود. از این رو طرح تشکیل شورای عالی قرآن از دستور مجلس شورای اسلامی خارج شد. ^۲	در سال ۱۳۸۶ پس از پیگیری‌های ویژه برخی نمایندگان عضو کمیسیون فرهنگی مجلس هفتم و به منظور ساماندهی فعالیت‌های قرآنی کشور، طرح «تشکیل شورای عالی قرآن» با همکاری هیئت مدیره اتحادیه تشکل‌های قرآنی کشور تدوین و با امضای ۲۲۰ نفر از نمایندگان در مهرماه ۱۳۸۶ به صحن علنی مجلس ارائه شد. ^۱ در این طرح ریاست شورای عالی قرآن با رئیس‌جمهور و دبیری آن برعهده وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی قرار داده شده بود.	طرح تشکیل شورای عالی قرآن کشور ۱۳۸۶
در نهایت با نظر منفی اداره کل تدوین قوانین مجلس و همچنین ایرادات محتوایی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، این طرح در جلسه مورخ ۱۳۹۳/۸/۴ کمیسیون فرهنگی مجلس مورد بحث و بررسی قرار گرفت و به دلیل داشتن بار مالی (مغایرت با اصل هفتاد و پنجم قانون اساسی)، موازی‌کاری با منشور توسعه فرهنگ قرآنی (مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی) و ابهام در محتوا به تصویب نرسید.	این طرح که با هدف ترویج آموزش قرآن با بهره‌گیری از ظرفیت خانه در جلسه علنی شماره ۲۰۷، مورخ ۱۳۹۳/۲/۲۱ اعلام وصول شده بود، جهت بررسی به کمیسیون فرهنگی ارجاع شد.	طرح آموزش همگانی قرآن کریم در خانه ۱۳۹۳
این طرح با نظر مخالف مرکز پژوهش‌های مجلس، مبنی بر مغایرت با اصل سوم، پنجاه و هفتم و هفتاد و پنجم قانون اساسی و سیاست‌های کلی نظام اداری و همچنین واجد ابهام‌های اساسی و وجود شورای توسعه فرهنگ قرآنی که وظیفه هماهنگی میان دستگاه‌ها و فعالیت‌های قرآنی کشور را دارد، مسکوت باقی ماند.	طرح تشکیل سازمان قرآن کریم با هدف انسجام بخشی به فعالیت‌های قرآنی سراسر کشور تحت مدیریت واحد و ادغام تمامی واحدهای دولتی که فعالیت قرآنی دارند و تمرکز اعتبارات آنها پیشنهاد شده بود.	طرح تشکیل سازمان قرآن کریم ۱۳۹۴
طرح مذکور در جلسه علنی مورخ ۱۳۹۶/۶/۸ مجلس با اصلاحاتی به تصویب رسید.	این طرح به منظور حمایت و ترویج کتابت‌های برجسته مفاخر ملی مانند مرحوم میرزا احمد نیریزی پیشنهاد شده بود.	طرح ترویج کتابت قرآن کریم به رسم الخط مفاخر ملی- ۱۳۹۶

[(ب) وضع موجود]

برای شناخت وضعیت موجود فعالیت‌های قرآنی کشور، در این قسمت خلاصه‌ای از نتایج پیمایش سنجش شاخص‌های ملی توسعه فرهنگ قرآنی (انجام شده در تابستان ۱۴۰۰)،^۳ چکیده آمار کمی از فرایندها و فعالیت‌های قرآنی کشور و نگاهت مهم ساختارها و تشکیلات کلان ملی قرآنی ارائه می‌شود:

۱- شاخص‌های ملی توسعه فرهنگ قرآنی

شاخص‌های ملی توسعه فرهنگ قرآنی در نتیجه مطالعات و جلسات کارشناسی متعدد در جلسه ۴۶ مورخ ۹۸/۶/۲۶ شورای توسعه فرهنگ قرآنی ارائه و تصویب شد و در سال ۱۴۰۰ مورد پیمایش ملی^۴ قرار گرفت که اهم نتایج آن از قرار ذیل است:

۱. طرح دو شوری تشکیل شورای عالی قرآن کشور، تاریخ ۱۳۸۶/۷/۸، شماره ثبت ۷۴۷، شماره چاپ ۱۹۱۲.
۲. ر. ک: کتاب آشنایی با منشور توسعه فرهنگ قرآنی، دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۱، ص ۱۰۰.
۳. پیمایش ملی سنجش شاخص‌های توسعه فرهنگ قرآنی، دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۴۰۰.
۴. پیمایش ملی سنجش شاخص‌های توسعه فرهنگ قرآنی در سال ۱۴۰۰، دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۴۰۰، فصل نتایج پیمایش. این پیمایش به صورت ملی با حجم ۱۵۰۰ نفری نمونه آماری و به صورت تلفنی توسط شرکت افکارسنجی وابسته به دانشگاه تهران، در تابستان ۱۴۰۰ به وسیله تیم مصاحبه‌گر صورت گرفته است. از حیث جامع و کارشناسی بودن شاخص‌ها، ناظر به پیامدسنجی و اثربخش بودن فعالیت‌ها و ملی بودن سطح پیمایش، این مطالعه اولین پیمایش در این زمینه به حساب می‌آید. اساساً کارکرد پیمایش‌های ملی بجز شناخت وضع موجود، روندسنجی نتایج پیمایش طی دوره‌های چندساله است.

جدول ۵. نتایج پیمایش ملی سنجش شاخص‌های توسعه فرهنگ قرآنی در سال ۱۴۰۰

شاخص	وضعیت موجود
میزان باور، اعتقاد و علاقه به قرآن	۶۹/۱ درصد پاسخگویان گفته‌اند در مجموع به قرآن بسیار علاقه‌مندند. ۲۵/۴ درصد تا حدی علاقه‌مندند.
درصد افراد با سواد قرآنی پایه (روان خوانی و درک معنای عموم آیات)	۲۶/۱ درصد پاسخگویان گفته‌اند کاملاً راحت و روان قرآن می‌خوانند، ۲۰/۶ درصد تا حدی راحت و روان می‌خوانند و ۵۲/۷ درصد تا حدی با سختی و زحمت یا با سختی و زحمت زیاد یا اصلاً نمی‌توانند قرآن بخوانند. ۴/۷ درصد پاسخگویان گفته‌اند که بدون مراجعه به ترجمه فارسی، معانی آیات قرآن را بسیار زیاد متوجه می‌شوند. ۴۶/۳ درصد تا حدی معنای آیات را بدون مراجعه به ترجمه متوجه می‌شوند و ۴۸/۴ درصد پاسخگویان گفته‌اند معنای آیات را بدون مراجعه به ترجمه چندان یا اصلاً متوجه نمی‌شوند.
میزان انس افراد با قرآن (خواندن متدبرانه‌ی روزانه قرآن)	۴۱/۲ درصد پاسخگویان گفته‌اند به ترجمه و معنای قرآن هنگام قرآن خواندن بسیار زیاد توجه می‌کنند. ۳۹/۷ درصد به ترجمه و معنای قرآن هنگام قرآن خواندن تا حدی توجه می‌کنند و ۱۷/۴ درصد نیز گفته‌اند کمتر هنگام قرآن خواندن توجهی به ترجمه و معنای آن ندارند. ۲۹/۱ درصد پاسخگویان گفته‌اند هنگام قرآن خواندن، بسیار زیاد درباره مفاهیم و آیات قرآن تفکر یا تدبر می‌کنند. ۴۷/۳ درصد، گزینه تا حدی را انتخاب کرده‌اند و ۲۳/۲ درصد پاسخگویان اظهار کرده‌اند موقع خواندن قرآن درباره مفاهیم و آیات کمتر می‌اندیشند.
میزان استفاده روزانه افراد از محتوای قرآنی رسانه‌ها و فضای مجازی	۹/۲ درصد پاسخگویان گفته‌اند تقریباً هر روز از برنامه‌های قرآنی رادیویی، تلویزیونی و یا ماهواره‌ای استفاده می‌کنند. ۱۸/۶ درصد نیز یک یا چند بار در هفته و ۱۸/۶ درصد نیز یک یا چند بار در ماه از این برنامه‌ها استفاده می‌کنند و ۵۳ درصد نیز به ندرت استفاده‌ای از این برنامه‌ها دارند. میانگین استفاده از محتوای قرآنی کانال‌ها و شبکه‌های اجتماعی، ۲۳/۷ دقیقه در هفته می‌باشد.
میزان انس و ارتباط خانواده‌ها با قرآن	۷/۱ درصد گفته‌اند هفته‌ای حداقل یک بار با اعضای خانواده خود، برنامه مشترک روخوانی قرآن برگزار می‌کنند. ۱۵/۳ درصد نیز گفته‌اند یک یا چند بار در ماه و ۷۷ درصد نیز به ندرت چنین برنامه‌ای دارند. ۴/۷ درصد گفته‌اند هفته‌ای حداقل یک بار با اعضای خانواده خود، در محافل و جلسات قرآنی شرکت می‌کنند. ۱۲/۷ درصد نیز گفته‌اند یک یا چند بار در ماه و ۸۲/۳ درصد نیز به ندرت چنین برنامه‌ای دارند.
میزان پایبندی اқشار جامعه به آموزه‌های قرآنی در گفتار و کردار	کسانی که بیشتر قرآن می‌خوانند یا قرآن را روان‌تر می‌خوانند یا بیشتر به یاد آیه یا مفهومی از قرآن می‌افتند یا باور بیشتری به لزوم تنظیم قواعد و قوانین بر اساس اسلام دارند، نسبت به بقیه افراد، بیشتر اهل نماز خواندن و روزه گرفتن هستند. همچنین این افراد نسبت به بقیه، کمتر خود را مجبور به دروغ گفتن می‌دانند.
میزان منابع مالی حاصل از وقف و امور خیریه در فعالیت‌های قرآنی	۴۵- درصد پاسخگویان گفته‌اند در دو سال اخیر، در حوزه امور قرآنی، وقف یا کمک مالی داشته‌اند. ۷۵/۸- درصد پاسخگویان گفته‌اند اطرافیان‌شان در دو سال اخیر، نذر عام داشته‌اند و ۴۷/۸- درصد نیز گفته‌اند اطرافیان‌شان در دو سال اخیر، کمک مالی یا وقف در حوزه امور قرآنی داشته‌اند.

۲. آمار کمی فرایندها و فعالیت‌های قرآنی

در حال حاضر فعالیت‌های قرآنی متعدد و متنوعی توسط دستگاه‌ها و نهادهای دولتی و مردمی کشور انجام می‌شود ولی علی‌رغم تدوین اسناد راهبردی در حوزه‌های تخصصی قرآنی، شاخص معین و زمانبندی شده‌ای برای نیل به اهداف این اسناد مشخص نشده است. در جدول ذیل سعی شده گزارش آماری و کمی از وضعیت برخی برنامه‌ها و فعالیت‌های قرآنی کشور مستند بر کتاب سال قرآن جمهوری اسلامی که از سال ۱۳۹۸ تاکنون توسط دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی جمع‌آوری و تدوین می‌شود، ارائه گردد. لذا اعداد و ارقام این جدول مبتنی بر گزارش‌هایی است که توسط دستگاه‌ها گزارش شده و مسلماً گزارش جامع و دقیق‌تر نیازمند پایش و احصای همه

آمار مرتبط به فعالیت‌های قرآنی دستگاه‌ها و نهادهای دولتی و مردمی کشور است. به عبارتی این جدول در مقام ارائه خلاصه‌ای از ظرفیت‌ها و قابلیت‌های نهادی فعالیت‌های قرآنی کشور ارائه شده است و گزارش جامع و مبسوط این حوزه اولاً منوط به تدوین شاخص‌های استاندارد و صحیح این حوزه است و ثانیاً جمع‌آوری و گردآوری همه آمار و اطلاعات فعالیت‌های قرآنی کشور، نیازمند پروژه وسیع جمع‌آوری اطلاعات و آمار و طراحی و راه‌اندازی سامانه جامع فعالیت‌های قرآنی کشور است که علی‌رغم اهمیت آن هنوز به سرانجام نرسیده است. انتخاب شاخص‌های جدول ذیل در حوزه‌های پنج‌گانه امور قرآنی و مبتنی بر مهم‌ترین اهداف اسناد راهبردی سه‌گانه توسعه فرهنگ قرآنی صورت پذیرفته است.^۱

جدول ۶. آمار کمی فرایندها و فعالیت‌های قرآنی^۱

حوزه	شاخص	کمیت
مدیریت امور قرآنی	تعداد ساختارهای ستادی و صافی قرآنی در دستگاه‌های دولتی و عمومی	بیش از ۱۵ اداره کل
	تعداد شوراهای راهبردی نظام توسعه فرهنگ قرآنی	بیش از ۵۰ شورا
آموزش عمومی	تعداد حافظان قرآن (نیم‌جزء و بیشتر)	یک میلیون نفر
	برگزاری دوره آموزشی در سال	۱۴۵ هزار دوره
آموزش عالی	برگزاری جلسه قرآنی در سال	۶ هزار جلسه
	تعداد مؤسسات آموزش عالی دارای رشته‌های علوم قرآنی - به استثنای دانشگاه آزاد	۶۵ مؤسسه
	ظرفیت پذیرش سالانه رشته‌های علوم قرآن و حدیث در مقاطع کاردانی تا دکتری	۵ هزار نفر
	تعداد دانشجوی در رشته‌های قرآنی از مقطع کاردانی تا دکتری	۱۷ هزار نفر
	تعداد اساتید معارف دارای مجوز در گرایش تفسیر قرآن	۴ هزار نفر
پژوهش	تعداد اعضای هیئت علمی تمام وقت رشته‌های قرآنی	۴۰۴ نفر
	تعداد دانشکده‌های دارای رشته قرآنی	۲۷۵
	تعداد نشریات علمی پژوهشی قرآن و حدیث	۳۰ عنوان
	تعداد نشست و همایش تخصصی قرآنی در سال	۲۰۰ نشست

۱. مهم‌ترین اهداف اسناد راهبردی سه‌گانه توسعه فرهنگ قرآنی عبارتند از:

اهداف سند راهبردی توسعه آموزش عمومی قرآن کریم:

- دستیابی کلیه عوامل انسانی دست‌اندر کار آموزش عمومی قرآن به صلاحیت‌های عمومی و حرفه‌ای لازم تا پایان سال ۱۴۰۰
- تحقق تدریجی اهداف آموزش عمومی قرآن کشور در برون‌داد نظام آموزش و پرورش تا سال ۱۴۰۴
- استقرار سامانه‌ها و سازوکارهای اجرای طرح ملی حفظ قرآن کریم تا سال ۱۴۰۴
- اولویت یافتن آموزش عمومی قرآن در نظام آموزش رسمی و غیررسمی کشور و در میان خانواده‌ها تا سال ۱۴۰۴

اهداف سند راهبردی توسعه پژوهش و آموزش عالی قرآن:

- تحقق شایستگی‌های لازم در فراگیران دوره‌های رسمی و غیررسمی قرآنی برای انجام فعالیت‌های قرآنی و جهت‌دهی به فعالیت‌های علمی و پژوهشی این دوره‌ها برای تأمین نیازهای جامعه براساس آموزه‌های قرآنی

- قرآن محور شدن درس اولویت‌دار در رشته‌های الهیات و معارف اسلامی و ادبیات عرب و جهت‌دهی به فعالیت‌های علمی و پژوهشی این دوره‌ها برای تأمین نیازهای جامعه براساس آموزه‌های قرآنی
- جاری‌سازی آموزه‌های قرآنی در برنامه‌های درسی رشته‌های علوم انسانی و هنر و جهت‌دهی به فعالیت‌های علمی و پژوهشی این دوره‌ها برای تأمین نیازهای جامعه براساس آموزه‌های قرآنی

اهداف سند راهبردی توسعه فعالیت‌های تبلیغی ترویجی قرآن کریم:

۱. گسترش گفتمان قرآنی انقلاب اسلامی در جهان
۲. ارتقای جایگاه قرآن کریم در فرهنگ عمومی

۳. تعمیق ایمان به قرآن با تأکید بر انس با قرآن و بهره‌گیری از مفاهیم و آموزه‌های آن

(کتاب منشور و اسناد راهبردی توسعه فرهنگ قرآنی، دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۹)

۲. آمار ذکر شده در این جدول مبتنی بر نتایج مندرج در کتاب سال قرآن جمهوری اسلامی ایران است که دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی از سال ۱۳۹۸ اقدام به جمع‌آوری گزارش عملکرد قرآنی دستگاه‌ها نموده و تاکنون سه کتاب سال مرتبط به سال‌های ۱۳۹۸، ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ جمع‌آوری و تدوین شده است.

حوزه	شاخص	کمیت
تبلیغ و ترویج	تعداد مرحله مسابقه قرآن در سال	۱۸۷۴ مرحله
	مجموع تعداد مؤسسات مردم‌نهاد قرآنی (مؤسسات تحت نظارت سازمان تبلیغات اسلامی: ۲۰۳۲ مؤسسه و مؤسسات تحت نظارت وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی: ۱۲۰۰ مؤسسه)*	۳۲۳۲ مؤسسه
	تعداد محافل قرآنی استانی، ملی و بین‌المللی در سال	۸۰ هزار
	تعداد اعزام مبلغان قرآنی به خارج از کشور در سال	۳۷۰ مبلغ
	تعداد نمایشگاه‌ها و جشنواره‌های سالیانه قرآنی کشوری و بین‌المللی در سال	۲۵۴ مورد
	نسبت آثار و محصولات فرهنگی، هنری و رسانه‌ای قرآنی به کل آثار و محصولات	۱۰ درصد
	شمارگان نشر قرآن در سال	۸ میلیون جلد
	شمارگان نشر قرآن با ترجمه‌های لاتین در سال	۸ هزار جلد
	تولید خبر قرآنی در سال (رسانه‌های دیجیتال و مکتوب)	۱۰۰ هزار خبر
	تولید برنامه تلویزیونی-رادیویی قرآنی در سال	۲ میلیون دقیقه
	تعداد حمایت از مؤسسه قرآنی در سال	۱۴۰۰ مؤسسه
	ایجاد یا مدیریت موقوفه قرآنی در سال	۲۰۰ موقوفه
	تولید اثر قرآنی در سال	۵ هزار اثر

* برگرفته از کتاب سال ۱۳۹۸ قرآن جمهوری اسلامی ایران؛ دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی؛ ۱۳۹۹. البته این آمار مربوط به سال ۱۳۹۸ است و از آنجایی که برخی از مؤسسات طی این مدت تعطیل شده‌اند یا جدیداً تأسیس شده‌اند و همچنین برخی از مؤسسات هم از سازمان تبلیغات اسلامی و هم از وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی مجوز گرفته‌اند و در آمار هر دو دستگاه لحاظ شده‌اند، آمار دقیق‌تر نیازمند احصای جامع مؤسسات قرآنی است.

۳ نداشت نهادی، ساختارها و تشکیلات کلان ملی در حوزه قرآن

در این قسمت سعی شده تصویری ولو اجمالی از مهم‌ترین دستگاه‌ها و ساختارهای ملی قرآنی به همراه اهداف، ظرفیت‌ها، قابلیت‌ها، نقاط قوت و ضعف آنها ارائه شود. شایان ذکر است که در این بخش صرفاً گزارش دستگاه‌هایی آورده شده که وظایف و مأموریت‌های اولیه و ذاتی آنها حداقل در یکی از حوزه‌های تخصصی قرآنی بوده و مخاطبان گسترده و فراگیر دارند.

الف) شورای توسعه فرهنگ قرآنی

■ دبیرخانه شورا

- کمیسیون توسعه آموزش عمومی قرآن کشور- مستقر در وزارت آموزش و پرورش
- کمیسیون توسعه فعالیت‌های تبلیغ و ترویج قرآن کشور- مستقر در وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
- کمیسیون توسعه پژوهش و آموزش عالی قرآنی کشور- مستقر در وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
- ستاد راهبری طرح ملی حفظ قرآن - مستقر در سازمان اوقاف و امور خیریه
- کمیسیون توسعه فعالیت‌های قرآنی بین‌الملل- مستقر در معاونت امور بین‌الملل دفتر مقام معظم رهبری

تبلیغ و ترویج قرآنی، پژوهش و آموزش عالی قرآنی و فعالیت‌های قرآنی بین‌الملل با مسئولیت وزرا یا رؤسای سازمان‌ها و مسئولان مرتبط تشکیل می‌شود. مهم‌ترین کارکردهای این شورا، سیاستگذاری (اعم از تولید ادبیات و گفتمان‌سازی توسعه فرهنگ قرآنی)، سیاست‌پژوهی، بسترسازی نهادی جهت جاری‌سازی سیاست‌ها و تصویب و ابلاغ سیاست‌هاست.

از مهم‌ترین نقاط قوت و دستاوردهای این شورا می‌توان به ارتقای جایگاه قرآن در نظام برنامه‌ریزی و سیاستگذاری فرهنگی، سیاسی و اجتماعی کشور، ارتقای سطح نگرش به فعالیت‌های قرآنی از تأکید نامتوازن بر حوزه آموزش عمومی و تبلیغ و ترویج به توجه متوازن به سایر حوزه‌ها

شورای توسعه فرهنگ قرآنی با مسئولیت تولید و هدایت نظام توسعه فرهنگ قرآنی کشور به ریاست دبیر شورای عالی انقلاب فرهنگی و با حضور وزرای فرهنگ و آموزش، رؤسای سازمان‌های فرهنگی و دینی کشور، نمایندگان کمیسیون‌های فرهنگی و آموزش و تحقیقات مجلس شورای اسلامی و نمایندگان صاحب‌نظر امور قرآنی و مؤسسات قرآنی مردمی در سال ۱۳۸۸ تشکیل شد. براساس ماده (۹) منشور، مصوبات این شورا برای کلیه دستگاه‌های دولتی و عمومی و مؤسسات مردمی لازم‌الاجراست.

این شورا متشکل از کمیسیون‌های فرادستگاهی و کمیته‌ها و کارگروه‌های تخصصی است که در حوزه‌های آموزش عمومی قرآن،

- فعالیت نامنظم کمیسیون‌های شورا و عدم اعمال نظارت لازم
- ضعف دستگاه‌ها در تربیت و جذب نیروهای کارآمد علمی و فرهنگی برای فعالیت در امور قرآنی
- ضعف نهادهای متولی در تولید دانش قرآنی مورد نیاز علوم انسانی قرآن بنیان و نظام‌سازی قرآنی
- فقدان دانش و مهارت در کشف مضامین قرآنی و خلق و توزیع آثار و محصولات هنری رسانه‌ای قرآنی
- ناکارآمدی نیروی انسانی متولی نظام رسمی آموزش عمومی قرآن کشور

- به‌ویژه نظام‌سازی قرآنی، ایجاد ردیف مستقل اعتبارات اجرای منشور (صندوق مشارکت توسعه فرهنگ قرآنی) در کنار اعتبارات رسمی قرآنی دستگاه‌ها و ایجاد امکان سیاست‌گذاری یکپارچه در امور قرآنی کشور اشاره کرد.
- براساس مطالعات صورت گرفته،^۱ مهم‌ترین چالش‌های اجرای مطلوب و حداکثری اهداف و سیاست‌های منشور توسعه فرهنگ قرآنی و اسناد راهبردی آن عبارتند از:
- پایین بودن سطح دانش مدیران امور قرآنی از وضعیت فرهنگی و ادبیات نظام توسعه فرهنگ قرآنی

ب) نهادهای قرآنی وابسته به دفتر مقام معظم رهبری

- دبیرخانه شورا
- شورای عالی قرآن سازمان صدا و سیما
- مرکز طبع و نشر قرآن جمهوری اسلامی ایران
- دبیرخانه کمیته اعزام و دعوت قاریان

تدوین و تصویب سیاست‌های کتابت، چاپ و نشر قرآن، مهم‌ترین وظیفه‌ای است که مسئولیت آن بر عهده مرکز طبع نشر قرآن جمهوری اسلامی می‌باشد. برگزاری کارگاه‌ها و همایش‌های تخصصی و طراحی، چاپ و نشر قرآن‌های مخاطب‌محور (دانش آموزشی، دانشجویی و...) بخشی از فعالیت‌های مؤثر این مجموعه به‌شمار می‌رود. عرضه دستاوردهای علمی جمهوری اسلامی در حوزه کتابت قرآن کریم در جهان اسلام و ضرورت تنظیم سند جامع کتابت قرآن کریم جمهوری اسلامی (از کتابت تا نشر و نحوه اعمال نظارت‌ها) از مهم‌ترین کارکردهای^۲ این نهاد به‌شمار می‌رود.

شورای عالی قرآن صدا و سیما در مهر ماه ۱۳۷۰ به دستور مقام معظم رهبری به‌منظور سیاست‌گذاری، نظارت، هدایت و ارتقای برنامه‌های مربوط به قرائت قرآن، اذان، مناجات، ادعیه و تواشیح تشکیل شده است. این شورا در بدو امر با تشکیل جلسات شورا، اقدام به تصویب سیاست‌های کلی جهت نظم‌دهی پخش برنامه‌های قرآنی و تولید آثار مقبول و استاندارد کرد. پس از آن سیستم اجرایی و نظارتی شورای عالی قرآن صدا و سیما در شکل و سازماندهی فعلی آن از سال ۱۳۷۴ مستقر و به توسعه فعالیت‌ها توفیق یافت. همچنین به‌منظور هماهنگی و مدیریت امور اعزام و دعوت قاریان قرآن کمیته‌ای به این منظور ذیل دفتر مقام معظم رهبری فعالیت می‌کند.^۱

ج) حوزه‌های علمیه

- واحدهای درسی آموزشی قرآنی
- مرکز قرآن و عترت حوزه‌های علمیه
- مراکز تخصصی قرآن و حدیث
- مراکز، دانشگاه‌ها، پژوهشکده‌ها، مؤسسات و نهادهای قرآنی وابسته به حوزه‌های علمیه

۱. مرتضی سلمانی ماهینی، شناسایی و اولویت‌بندی چالش‌های اجرای منشور توسعه فرهنگ قرآنی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه صنعتی مالک اشتر، ۱۳۹۰.

۲. برگرفته از پایگاه اطلاع‌رسانی شورای عالی قرآن صدا و سیما به آدرس:

۳. مبتنی بر نتایج پایش دستگاه‌های قرآنی کشور، ۱۳۹۵، دبیرخانه شورای توسعه فرهنگ قرآنی.

گرایش‌های تخصصی هر رشته، متناسب با سطوح ۲ تا ۴ حوزه‌های علمیه در نظر گرفته شده است.^۲

علاوه بر فعالیت‌های حوزه آموزش عالی و پژوهش قرآنی، در حوزه‌های علمیه و نهادهای وابسته به آن، فعالیت‌های گسترده تبلیغی ترویجی قرآنی نیز انجام می‌شود که از جمله آنها فعالیت مرکز قرآن و عترت حوزه‌های علمیه است که با انجام مطالعات و برنامه‌ریزی در خصوص دوره‌ها، متون و برنامه‌های آموزشی و ترویجی در جهت ارتقا و توسعه امور قرآن و عترت حوزه‌های علمیه فعالیت می‌کند. حوزه فعالیت‌های این مرکز، برنامه‌ریزی و طراحی، نظام‌سازی و کادرسازی، ساماندهی و هماهنگ‌سازی، فرهنگ‌سازی و الگوسازی و ارائه خدمات حمایتی در حوزه‌های آموزشی، ترویجی و توسعه‌ای قرآنی است.

طی یک دهه اخیر ورود حوزه‌های علمیه به فعالیت‌های قرآنی مانند مسابقات و کلاس‌های آموزش عمومی قرآن رشد بیشتری پیدا کرده هر چند امر قرآن در حوزه‌های علمیه به عنوان اصلی‌ترین و اصیل‌ترین مرجع و منبع شناخت دین، در حوزه‌های آموزشی، پژوهشی و تبلیغی کماکان نیاز به اهتمام حداکثری دارد.

حوزه علمیه به عنوان خاستگاه شکل‌گیری و توسعه فعالیت‌های دینی به طور عام و فعالیت‌های قرآنی به صورت خاص، ظرفیت‌ها و قابلیت‌های گسترده و متنوعی در حوزه قرآن کریم دارد. از جمله این ظرفیت‌ها می‌توان به دروس قرآنی و تفسیری که در حوزه‌های علمیه تدریس می‌شود،^۱ یا جلسات و نگاشته‌های تفسیری قرآن کریم که توسط مفسران و علمای حوزه ارائه می‌شود یا مراکز، دانشگاه‌ها، پژوهشکده‌ها، مؤسسات و نهادهای قرآنی که به طور مستقیم وابسته به حوزه‌های علمیه‌اند (مانند جامعه المصطفی‌العالمیه یا مرکز فرهنگ و معارف قرآن وابسته به دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم) یا توسط افرادی حوزوی تأسیس و مدیریت می‌شوند (مانند دانشگاه و پژوهشگاه قرآن و حدیث) اشاره کرد.

در درختواره رشته‌ها و گرایش‌های تخصصی حوزه‌های دانشی علوم اسلامی، منتشره از سوی مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه در سال ۱۴۰۰، اولین حوزه دانشی کلان، اختصاص به حوزه دانشی قرآن دارد که ذیل آن رشته‌های متعددی اعم از تفسیر، علوم قرآن، فنون قرائت و حفظ، منطق تفسیر، قرآن و علوم، قرآن و مستشرقان، ادبیات قرآنی، تفسیر موضوعی، تفسیر موضوعی تطبیقی، تفسیر ترتیبی، قرآن و علوم انسانی و قرآن و علوم طبیعی به همراه

د) وزارت آموزش و پرورش

- کمیسیون توسعه آموزش عمومی قرآن
- دروس رسمی قرآن و دینی مدارس
- اداره کل قرآن، نماز و عترت
- گروه قرآن دفتر تألیف کتب درسی
- کارشناسان قرآنی معاونت‌های آموزشی
- دارالقرآن‌ها و مدارس قرآنی آموزش و پرورش

این وزارتخانه علاوه بر وظایف در حوزه آموزش عمومی رسمی قرآن، از اوایل دهه ۱۳۷۰ با تأسیس دارالقرآن‌های وابسته به معاونت پرورشی نسبت به توسعه برنامه‌های حوزه قرائت و مفاهیم قرآنی توسط ۶۰۰ دارالقرآن اقدام نمود. برنامه آموزشی این دارالقرآن‌ها در تابستان ۱۳۷۸ به تصویب شورای عالی آموزش و پرورش رسید و در سال ۱۳۸۹ توسط وزیر آموزش و پرورش، راه‌اندازی ۱۰ هزار مدرسه قرآنی در ساعات بعد از ظهر مدارس در دستور کار این وزارتخانه قرار گرفت که در حوزه‌های تقویت روان‌خوانی، مفاهیم و حفظ قرآن به صورت فوق برنامه فعالیت داشته‌اند. هر چند فعالیت بسیاری از این مدارس کم کم با تغییر مدیریت‌ها و رویکردها، کم‌رنگ‌تر و بعضاً غیرفعال شده‌اند.^۴

وزارت آموزش و پرورش به عنوان متولی و مسئول آموزش عمومی کشور، مسئولیت آموزش عمومی قرآن کریم کشور را نیز برعهده دارد. این وزارتخانه با توجه به ظرفیت‌های عظیم و فراگیر مدارس، معلمان قرآن و آموزگاران در سطح کشور و ساعات درسی رسمی قرآن و دینی، خصوصاً در مقطع دبستان، فرصت بی‌ظنیری برای توسعه آموزش عمومی قرآن کریم در کشور دارد که همیشه عدم استفاده بهینه از این فرصت و ظرفیت مورد نقد کارشناسان بوده است.^۱ مسئله ارتقای توانمندی معلمان قرآن از گذشته به عنوان یک راهبرد جدی تحول قرآنی در این وزارتخانه مطرح بود که بر این اساس طی دو سال اخیر طرح ارتقای توانمندی‌های قرآنی معلمان (اتقان) اجرایی شده که با انجام پژوهشی مستقل، باید دید این طرح به چه میزان موفق و اثربخش بوده است.

۱. تأسیس رشته‌های رسمی قرآنی در مراکز حوزوی از مدرسه دارالشفاء در قم آغاز شد. پس از آن با موافقت شورای عالی حوزه، این رشته‌ها در سایر مؤسسات و مراکز حوزوی نیز به عنوان یکی از گرایش‌های تحصیلی به اجرا در می‌آید.

۲. برگرفته از پایگاه اطلاع‌رسانی مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه، معاونت آموزش به آدرس:

۳. مصاحبه رضا نباتی، کارشناس برنامه درسی قرآن دفتر تألیف کتب درسی و از مؤلفان کتاب‌های درسی قرآن وزارت آموزش و پرورش با خبرگزاری ایگنا به نشانی

<https://iqna.ir/fa/news/3720326>

۴. مصاحبه رئیس اسبق سازمان دارالقرآن الکریم سازمان تبلیغات اسلامی با خبرگزاری مهر: مدارس قرآنی در حال تعطیل شدن هستند؛

هـ) وزارت علوم تحقیقات و فناوری

■ دانشکده‌ها، گروه‌ها و رشته‌های علوم قرآنی

■ واحدهای درسی عمومی قرآنی

■ کمیسیون توسعه پژوهش و آموزش عالی قرآنی (مرکز هماهنگی و توسعه علوم قرآنی و انسانی)

■ اداره پشتیبانی از فعالیت‌های قرآنی و دینی

قبل از متون اسلامی، یکی از دو درس تفسیر موضوعی قرآن یا تفسیر موضوعی نهج‌البلاغه را بگذرانند. همچنین در حوزه راهبری امر پژوهش و آموزش عالی قرآنی، دبیرخانه کمیسیون توسعه پژوهش و آموزش عالی قرآنی در قالب مرکز مستقل تحت نظر وزیر علوم، تحقیقات و فناوری از سال ۱۳۹۲ ایجاد شد. این مرکز تا سال ۱۳۹۷ فعالیت‌های مؤثری به‌خصوص در زمینه بازنگری و تجمیع برنامه‌های درسی دوره کارشناسی رشته علوم قرآن و حدیث و تدوین درسنامه‌های مورد نیاز داشت، ولی با تحولات مدیریتی از سال ۱۳۹۷ این مرکز نیمه‌فعال شده و در دولت سیزدهم با تغییر مأموریت‌ها و عنوان این مرکز به «مرکز توسعه پژوهش و آموزش عالی قرآن و علوم انسانی»، باید منتظر رویکرد جدی و فعالانه این مرکز باشیم. عدم برگزاری منظم جلسات کمیسیون و کارگروه‌های وابسته، انتخاب سلیقه‌ای و بعضاً بدون نظر داشت صلاحیت‌های تخصصی و عدم انگیزه و مشغله فراوان وزرا، مهم‌ترین چالش‌های عملکرد این کمیسیون و سایر کمیسیون‌های وابسته به شورای توسعه فرهنگ قرآنی به‌شمار می‌روند.

رشته‌های علوم قرآنی دانشگاهی هم‌اکنون در گرایش‌های مختلف و در دانشگاه‌های دولتی و غیردولتی، در مقاطع کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری دانشگاه‌ها برقرار شده است. از مهم‌ترین ظرفیت‌های این حوزه می‌توان به تعداد گسترده فارغ‌التحصیلان رشته‌های علوم قرآن و حدیث، ده‌ها هزار پایان‌نامه قرآنی و فعالیت حدود ۲۰ مجله علمی و پژوهشی و ۴۰ مجله علمی ترویجی در حوزه علوم و معارف قرآنی اشاره کرد. تأسیس کانون‌های قرآن در دانشگاه‌ها از نیمه دهه ۱۳۶۰ توسط جهاد دانشگاهی آغاز شد و پس از آن در دهه ۱۳۷۰ توسط نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها و بسیج دانشجویی تداوم یافت. از اوایل دهه ۱۳۸۰ ادارات فرهنگ دانشگاه‌ها نیز در این حوزه فعال شدند. هم‌اکنون قریب به اتفاق دانشگاه‌های دولتی و غیردولتی کشور دارای کانون قرآن یا دارالقرآن‌های دانشجویی هستند که بخشی از فعالیت آنان به برنامه‌های آموزش قرائت، ترجمه و مفاهیم، تفسیر و تدبر قرآن اختصاص دارد.

علاوه بر دروس رسمی قرآنی، پس از بازنگری در دروس عمومی معارف دانشگاه‌ها در سال ۱۳۸۵، دانشجویان همه رشته‌های دانشگاهی در مقطع کارشناسی موظفند به‌جای درس

و) وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

■ معاونت قرآن و عترت

■ کمیسیون توسعه فعالیت‌های تبلیغی ترویجی قرآن کریم

فعالیت‌هایی را در زمینه آموزش و ترویج قرآن کریم در محلات انجام می‌دهند و برگزاری طرح‌های ویژه قرآنی نظیر «مادران ایرانی - مربی قرآنی»، «تلاوت نور»، «راهکار حفظ» و دوره‌های فهم قرآنی در همین راستا انجام می‌شود.

یکی از چالش‌های اصلی این وزارتخانه موازی‌کاری با سازمان تبلیغات اسلامی در امر صدور مجوز مؤسسات مردمی قرآنی و نیز ورود این وزارتخانه به امر سهل‌الوصول آموزش‌های قرآنی به‌جای پرداختن به تولید و هدایت تولید و عرضه محصولات و خدمات

از مهم‌ترین وظایف این وزارتخانه در حوزه قرآن علاوه بر تولید، هماهنگی و تسهیل امور تبلیغی ترویجی قرآنی کشور، پیگیری امور بیمه فعالان قرآنی، حمایت از خادمان قرآن و مؤسسات قرآنی، حمایت از فعالیت‌های تبلیغی - ترویجی (اعم از آموزش تخصصی فعالان تبلیغی ترویجی، تولید و عرضه محصولات قرآنی و ...)، برگزاری و مدیریت نمایشگاه‌های ملی و بین‌المللی قرآن کریم، تولید امور مسابقات قرآنی و امور هنری، رسانه‌ای و مجازی قرآنی است. همچنین کانون‌های فرهنگی و هنری مساجد

امر توسعه فرهنگ قرآنی در این وزارتخانه و سایر وزارتخانه‌ها و دستگاه‌های دولتی به‌شمار می‌رود.^۱

قرآنی است. سلايق مدیریتی متفاوت و بعضاً متعارض با اسناد راهبري توسعه فرهنگ قرآنی، عدم نظر داشت صلاحیت‌های حرفه‌ای در انتخاب مدیران قرآنی از اهم آسیب‌های مدیریتی

ز) سازمان اوقاف و امور خیریه

- مرکز امور قرآنی
- ستاد راهبري طرح ملی حفظ قرآن کریم
- دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم
- ستاد عالی هماهنگی مسابقات قرآنی کشور

و امور خیریه، از گذشته جلسات قرآنی برگزار می‌شود. همچنین این سازمان به‌طور خاص اقدام به برگزاری جلسات آموزشی تفسیر قرآن در سطح کشور در ایام ماه مبارک رمضان می‌نماید و با هدف ارتقای سطح تلاوت قاریان و حافظان قرآن اقدام به برگزاری جلسات و دوره‌های کوتاه‌مدت آموزشی برای منتخبان مسابقات قرآنی کرده است.

از مهم‌ترین نقاط قابل اصلاح و دست‌یافتنی این سازمان در حوزه امور قرآنی، می‌توان به ضرورت توسعه موقوفات قرآنی و فرهنگ‌سازی در این زمینه و تبیین چشم‌انداز فعالیت و توسعه کمی دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم براساس اسناد بالادستی حوزه نظام توسعه فرهنگ قرآنی و لزوم تطابق برون‌دادهای این مجموعه با نیازهای فرهنگی و اجتماعی نظام توسعه فرهنگ قرآنی اشاره کرد.

سازمان اوقاف مسئولیت تولید و مدیریت امور مسابقات قرآنی کشور در سطح ملی و بین‌المللی را برعهده دارد که سیاست‌گذاری و تصمیم‌گیری‌های کلان آن در قالب ستاد عالی هماهنگی مسابقات قرآنی کشور انجام می‌شود و مدیریت اجرایی و عملیاتی آن توسط مرکز امور قرآنی سازمان اوقاف صورت می‌گیرد. پس از اینکه در سال ۱۳۹۸ ستاد راهبري طرح ملی حفظ قرآن توسط شورای توسعه فرهنگ قرآنی به این سازمان منتقل شد و اهتمام این سازمان در پذیرش مسئولیت این ستاد در برگزاری جلسات، پایش و نظارت بر عملکرد دستگاه‌ها، عملکرد این سازمان در تولید امر حفظ قرآن ازسوی نهاد متولی امور قرآنی مثبت و رو به رشد ارزیابی شد^۱ و بر همین اساس در سال ۱۴۰۱ این ستاد با مصوبه شورای توسعه فرهنگ قرآنی به جایگاه هم‌تراز کمیسیون‌های تخصصی این شورا ارتقا یافت.^۲ در بقاع متبرکه کشور، مراکز تحت مدیریت سازمان اوقاف

ح) سازمان تبلیغات اسلامی

- سازمان دارالقرآن الکریم

<http://www.radioquran.ir/956786>

<https://iqna.ir/fa/news/4028749>

عنوان خبر: استقرار ۳ساله ستاد راهبري حفظ در اوقاف؛
<https://sccr.ir/news/18844/1>

۱. گفتگوی رادیو قرآن با یکی از فعالان قرآنی در خصوص نگرانی‌ها از انتصاب برخی مدیران قرآنی کشور؛ پایگاه اطلاع‌رسانی رادیو قرآن؛

همچنین یادداشت منتشره یکی از فعالان قرآنی در خبرگزاری قرآنی ایکننا؛
۲. تصمیم جلسه ۱۱۸ مجمع مشورتی شورای توسعه فرهنگ قرآنی، مورخ ۱۴۰۰/۸/۲۳؛ مندرج در ایگاه اطلاع‌رسانی شورای عالی انقلاب فرهنگی؛ عنوان خبر: استقرار ۳ساله ستاد راهبري حفظ در اوقاف؛

۳. مصوبه جلسه ۵۶ شورای توسعه فرهنگ قرآنی، مورخ ۱۴۰۱/۲/۲۵.

پست‌های کارشناسی در سطح ستاد و صف، داشتن سند چشم‌انداز و روشن بودن افق فعالیت‌های سازمان، اجرای مطلوب مصوبه جلسه ۵۷۳ مورخ ۱۳۸۴/۹/۸ شورای عالی انقلاب فرهنگی در خصوص ضوابط ارزیابی و صدور مدرک تخصصی حفاظ قرآن کریم و طراحی و اجرای منظم فرایند صدور مجوز چاپ قرآن کریم است.

توجه مضاعف به امر آموزش‌های مجازی قرآن کریم و پذیرش مرجعیت این امر با توجه به ظرفیت‌های موجود سازمان و ضرورت ورود سازمان دارالقرآن به مجموعه‌های وابسته به سازمان تبلیغات مانند مدارس صدرا، تبیان و ... جهت غنی‌سازی برنامه‌های این مجموعه‌ها از مهم‌ترین نقاط بایسته و پیشنهادی به این سازمان است. عملکرد سازمان دارالقرآن از سال ۱۳۹۸ و اضافه شدن نیروهای جدید، رویکرد جدیدی به خود گرفت و در کنار برنامه‌های آموزشی قرآنی، برنامه‌هایی تبلیغی - ترویجی با محوریت تبیین، تدوین، نشر و ترویج اصول و ارزش‌های دینی و قرآنی در جامعه رنگ و بوی تازه‌ای به خود گرفته است.^۱

سازمان تبلیغات اسلامی نهاد فعال و مسئول در آموزش عمومی قرآن کشور پس از انقلاب اسلامی است. فعالیت‌های قرآنی این سازمان از سال ۱۳۶۳ با تأسیس بخش دارالقرآن الکریم و کانون‌های قرآن استانی آغاز شده و هم‌اکنون در قالب سازمان دارالقرآن الکریم و دارالقرآن‌های استانی تداوم دارد. مهم‌ترین برنامه‌های این سازمان در حوزه آموزش عمومی قرآن، به برگزاری دوره‌های آموزشی روخوانی و روان‌خوانی و مفاهیم قرآن در قالب برنامه‌های طرح نهضت قرآن‌آموزی اختصاص دارد که براساس آیین‌نامه اجرایی این طرح، توسط مؤسسات قرآنی مردمی به اجرا در آمده است. دوره‌های تربیت معلم روخوانی، تجوید، حفظ و داوری قرآن مهم‌ترین عناوین آموزش‌های تخصصی کوتاه مدت این سازمان است که از ابتدای فعالیت قرآنی آن در دهه ۱۳۶۰ آغاز شده و در طول فعالیت آن تداوم یافته است. برخی از گواهینامه‌های پایان دوره این سازمان از ارزش آموزش ضمن خدمت برای کارکنان دستگاه‌ها برخوردار است.

از جمله نقطه قوت و ظرفیت‌های این سازمان، برخورداری از نیروهای تخصصی در حوزه ستادی، ساختار گسترده سازمانی و

ط) سازمان جهاد دانشگاهی

■ سازمان قرآنی دانشگاهیان کشور

- خبرگزاری قرآنی ایران
- مرکز رشد واحدهای فناور هنرهای قرآنی
- مرکز آموزش، خدمات روان‌شناسی و مشاوره جهاد دانشگاهی
- مرکز مطالعات میان‌رشته‌ای قرآن کریم
- مرکز تولیدات چندرسانه‌ای مبین
- مرکز نشر محصولات مکتوب و دیجیتالی قرآنی

قرآن کریم، مرکز تولیدات چند رسانه‌ای مبین و مرکز نشر محصولات مکتوب و دیجیتالی قرآنی از جمله ظرفیت‌ها و قابلیت‌های نهادی این سازمان به شمار می‌روند.

از مهم‌ترین نقاط قوت این سازمان تدوین سند راهبردی (میان‌مدت) فعالیت‌های قرآنی دانشگاهیان کشور و اقدامات فراگیر و بین‌المللی در حوزه اطلاع‌رسانی و استفاده بهینه از فضای مجازی است. همچنین ظرفیت‌های رسانه‌ای و امکانات مجازی این سازمان می‌تواند در تجزیه و تحلیل محتوای قرآنی و برجسته‌سازی آسیب‌ها و دستاوردهای قرآنی دستگاه‌ها و ساختارها نقش مؤثری ایفا نماید.

سازمان قرآنی دانشگاهیان کشور تشکیلاتی وابسته به معاونت فرهنگی جهاد دانشگاهی است که متناسب با نیازهای عمدتاً جوانان به تدوین طرح‌ها و اجرای برنامه‌های ویژه دانشجویان و دانشگاهیان با موضوع قرآن و فرهنگ قرآنی می‌پردازد. راه‌اندازی، گسترش و اداره فعالیت‌های خبری و اطلاع‌رسانی قرآنی در قالب خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا)، انجام پژوهش‌های علمی کاربردی در حوزه‌های مختلف قرآن کریم و برگزاری همایش‌های میان‌رشته‌ای قرآنی و مسابقات و جشنواره‌های قرآنی و حدیثی برای عموم دانشگاهیان اهم برنامه‌های این سازمان به‌شمار می‌رود. تأسیس مرکز رشد واحدهای فناور هنرهای قرآنی، مرکز آموزش، خدمات مشاوره، مرکز مطالعات میان‌رشته‌ای

ی) سازمان صدا و سیما

- شبکه قرآن و معارف اسلامی
- رادیو قرآن
- رادیو تلاوت
- رادیو ترتیل
- سایر شبکه‌های رادیویی تلویزیونی

در برنامه‌های آموزش عمومی و تخصصی قرآنی اشاره نمود و از جمله بایسته‌ها و پیشنهادهای نیز می‌توان به لزوم طراحی و اجرای برنامه‌های مفید در زمینه آموزش عمومی قرآن کریم در راستای توسعه مهارت‌های روان‌خوانی، صحیح‌خوانی و درک معنای آیات قرآن کریم در میان اقشار مختلف جامعه به‌ویژه کودکان و نوجوانان و تدبیر و تمهید اقدام‌های مناسب در ترویج طرح ملی حفظ قرآن کریم ذکر کرد.

سازمان صدا و سیما از جمله نهادهای فعال و تأثیرگذار در امور قرآنی است که علاوه بر برنامه‌های قرآنی شبکه‌های مختلف تلویزیونی و رادیویی، شبکه قرآن و اخبار قرآنی و معارف سیما، رادیو قرآن، رادیو تلاوت و رادیو ترتیل به صورت اختصاصی در حوزه قرآن فعالیت می‌کنند. از نقاط قوت این سازمان می‌توان به رصد برنامه‌های قرآنی ملی و انعکاس بهنگام رویدادهای قرآنی و استفاده از اساتید و خبرگان قرآنی

ک) سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی

- مرکز بین‌المللی تبلیغ در خارج از کشور

در فعالیتهای قرآنی اشاره نمود. ضرورت ایجاد بانک اطلاعات و رصد شخصیت‌ها و سازمان‌های قرآنی کشورهای دیگر و گزارش آن به دستگاه‌های داخلی مرتبط از جمله پیشنهادهایی است که می‌تواند نقش بسزایی در ارتباط فرهنگی میان کشورهای فعال در حوزه فعالیت‌های قرآنی داشته باشد.

سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی از مجموعه‌های مؤثر در نظام توسعه فرهنگ قرآنی در عرصه بین‌المللی است که از جمله ظرفیت‌ها و فرصت‌های آن می‌توان به راه‌اندازی بنیاد بین‌المللی قرآن و تمرکز فعالیت‌های برون‌مرزی قرآنی حول محور آن و استقرار ۸۰ نمایندگی سازمان در ۶۰ کشور جهان و بهره‌مند شدن از ظرفیت‌های نمایندگی‌ها

ل) اتحادیه کشوری مؤسسات و تشکلهای مردمی قرآن و عترت

طرح‌های مناسب برای گسترش مشارکت‌های مردمی در فعالیت‌های سازمان یافته قرآنی اشاره کرد. مهم‌ترین مانع فعالیت مطلوب مؤسسات قرآنی اقدامات تصدیق‌گرایانه برخی نهاد‌های دولتی است. اغلب این نهادها به دلیل ضعف در تغییر وضعیت از حالت تصدی به تولیت، خواسته یا ناخواسته موجب شده‌اند از ظرفیت بخش‌های مردمی استفاده حداکثری نشود.

اتحادیه کشوری مؤسسات و تشکلهای مردمی قرآن و عترت یک نهاد مستقل غیردولتی است که تا سال ۱۳۹۸ در قالب دو اتحادیه مشغول فعالیت بودند. ولی با مطالبه جدی فعالان قرآنی و پیگیری‌های دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی، این دو اتحادیه نهایتاً در سال ۱۳۹۸ ادغام شدند. از اهم وظایف این اتحادیه می‌توان به شناسایی، سازماندهی، تقویت و پشتیبانی مؤسسات فرهنگی قرآن و عترت و برنامه‌ریزی و تهیه

[ج) آسیب‌شناسی وضع موجود]

روخوانی، تجوید، حفظ، برگزاری نمایشگاه و مسابقه خلاصه می‌شوند و کمتر شاهد فعالیت‌های نوآورانه و متناسب با مقتضای امروز هستیم و در این میان فعالیت‌های ترویجی نقش پررنگ‌تری دارند و جای خالی فعالیت‌هایی از جنس پژوهش، نظام‌سازی قرآنی و مرجعیت علمی قرآن مشهود است.

وضعیت وقتی چالش برانگیزتر می‌شود که حتی در همین فعالیت‌های قرآنی موجود، بعضاً شاهد موازی‌کاری و تداخل وظایف هستیم. یکی از مصادیق این آسیب این است که هم‌اکنون برای ثبت مؤسسات قرآنی، هم وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و هم سازمان دارالقرآن الکریم مرجع صدور مجوز مؤسسات قرآنی هستند. به‌منظور رفع این مسئله شورای توسعه فرهنگ قرآنی پس از چند سال پیگیری، در سال ۱۳۹۳ آیین‌نامه تشکیل هیئت رسیدگی به امور مؤسسات فرهنگی قرآن و عترت را برای واحد شدن مرجع صدور مجوز مؤسسات تصویب کرد که تا مدتی نیز اجرا می‌شد، ولی با پیگیری‌های وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، این آیین‌نامه عملاً در سال ۱۳۹۷ ملغی و مجدداً هر یک از دو نهاد مذکور مرجع صدور مجوز مؤسسه قرآنی شدند. مسئله‌ای که برای بسیاری از فعالان قرآنی داوطلب تأسیس مؤسسه ایجاد سردرگمی و ابهام در انتخاب یکی از متولیان صدور مجوز کرده و باعث دوقطبی شدن جامعه قرآنی به‌خصوص در شهرستان‌ها شده است.

■ فرعی بودن امر قرآن در دستگاه‌ها (ضعف توجه بودجه‌ای و تشکیلاتی)

نمونه روشن و شفاف میزان اهمیت امر قرآن در کشور را می‌توان در میزان اعتبارات اختصاصی ۱۲ سال اخیر به اجرای منشور توسعه فرهنگ قرآنی و صندوق مشارکت توسعه فرهنگ قرآنی در قوانین بودجه سنواتی مشاهده کرد. از مجموع ابلاغ نهایی تا دریافتی طی ۱۲ سال اخیر تنها ۳۶ درصد اعتبارات وصول شده است.

چالش‌های راهبردی و آسیب‌های ساختاری که براساس نتایج مطالعات و بررسی‌های کارشناسی متعدد در حوزه مدیریت امور قرآن کشور غالباً بر پایه مصاحبه‌های متعدد با کارشناسان و صاحب‌نظران تهیه شده، عبارتند از:

۱ چالش‌های حیطه نگرشی (طبق نتایج پیمایش سنجش شاخص‌های توسعه فرهنگ قرآنی ۱۴۰۰)^۱

- ۵۲/۷ درصد مردم تا حدی با سختی و زحمت یا با سختی و زحمت زیاد یا اصلاً نمی‌توانند قرآن بخوانند.
- فقط ۴/۷ درصد پاسخگویان گفته‌اند که بدون مراجعه به ترجمه فارسی، معانی آیات قرآن را بسیار زیاد متوجه می‌شوند. البته ۶۴/۳ درصد نیز گفته‌اند تا حدی معنای آیات را بدون مراجعه به ترجمه متوجه می‌شوند.
- میانگین قرآن خواندن ۹۵ دقیقه در هفته یا ۱۳/۵ دقیقه در روز است.
- میانگین استفاده از محتوای قرآنی کانال‌ها و شبکه‌های اجتماعی، ۲۳/۷ دقیقه در هفته می‌باشد.

۲ آسیب‌های حیطه ساختاری (اهم آسیب‌های فعلی ساختارهای قرآنی)

■ موازی‌کاری و تداخل وظایف و مأموریت‌های قرآنی و اراده اندک مسئولان دستگاه‌ها برای ایجاد هم‌افزایی و تقویت روابط بین‌سازمانی

یکی از آسیب‌های جدی فعالیت‌های قرآنی در نگاه کلان این است که برخی دستگاه‌ها و نهادها، فعالیت‌های مشابه و تکراری انجام می‌دهند. فعالیت‌هایی که بعضاً از نظر روش و کیفیت تفاوت چندانی با فعالیت‌های چند دهه قبل ندارند. عمده فعالیت‌های قرآنی به کلاس‌های آموزش

۱. پیمایش ملی سنجش شاخص‌های توسعه فرهنگ قرآنی در سال ۱۴۰۰، دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی، فصل نتایج پیمایش.

جدول ۷. اعتبارات اجرای منشور توسعه فرهنگ قرآنی در قوانین بودجه سنواتی کل کشور (میلیون ریال)

سال	ردیف قانون بودجه	مبلغ مندرج در قانون	ابلاغ نهایی	تخصیص	دریافتی	درصد دریافت به ابلاغ
۱۳۹۰	بند ۱۱۵ قانون بودجه سال ۱۳۸۹ - ردیف ۵۵۰۰۰۰-۹۱	نیم درصد اعتبارات هزینه‌ای دستگاه‌های اجرایی (به استثنای فصل ۶ و ۱)	۲,۱۸۸,۸۷۳	۱,۹۶۹,۹۸۵	۱,۹۶۹,۹۸۵	۹۰
۱۳۹۱	بند ۸۴ قانون بودجه سال ۱۳۹۱ - ردیف ۵۵۰۰۰۰-۴۶	نیم درصد اعتبارات هزینه‌ای دستگاه‌های اجرایی	۰	۰	۰	۰
۱۳۹۲	بند ۸۴ قانون بودجه سال ۱۳۹۲ - ردیف ۵۵۰۰۰۰-۲۳	۳,۰۰۰,۰۰۰	۳,۰۰۰,۰۰۰	۲۵۰,۰۰۰	۲۵۰,۰۰۰	۸/۳
۱۳۹۳	قانون بودجه سال ۱۳۹۳ - ردیف ۵۵۰۰۰۰-۱۴	۲,۰۰۰,۰۰۰	۱,۹۴۰,۰۰۰	۸۷۳,۰۰۰	۸۷۳,۰۰۰	۴۵
۱۳۹۴	قانون بودجه سال ۱۳۹۴ - ردیف ۵۵۰۰۰۰-۱۵	۲,۰۰۰,۰۰۰	۲۰۰,۰۰۰	۲۰۰,۰۰۰	۰	۰
۱۳۹۵	قانون بودجه سال ۱۳۹۵ - ردیف ۵۵۰۰۰۰-۱۴	۲,۰۰۰,۰۰۰	۵۰۰,۰۰۰	۲۵۰,۰۰۰	۱۰۰,۰۰۰	۲۰
۱۳۹۶	قانون بودجه سال ۱۳۹۶ - ردیف ۵۵۰۰۰۰-۱۴	۱,۰۰۰,۰۰۰	۱۰۰,۰۰۰	۰	۰	۰
۷۹۳۱	قانون بودجه سال ۱۳۹۷ - جدول ۷ ردیف ۱۷۰۱۰۱۱۰۰۰	۱,۰۰۰,۰۰۰	۰۰۰,۷۶۷	۲۳۰,۰۰۰	۲۳۰,۰۰۰	۳۰
۱۳۹۸	قانون بودجه سال ۱۳۹۸ - جدول ۷ ردیف ۱۷۰۱۰۱۱۰۰۰	۱,۰۰۰,۰۰۰	۹۷۰,۰۰۰	۰۰۰,۰۱۳	۰۰۰,۰۱۳	۱۳/۴
۱۳۹۹	قانون بودجه سال ۱۳۹۹ - جدول ۷ ردیف ۱۷۰۱۰۰۶۰۰۰	۲۰۰,۰۰۰	۱۹۴,۰۰۰	۰۰۰,۰۰۵	۰۰۰,۰۰۵	۲۵/۷
۱۴۰۰	قانون بودجه سال ۱۴۰۰ - جدول ۷ ردیف ۱۷۰۱۰۵۹۰۰۰	۴۰۰,۰۰۰	۳۸۸,۰۰۰	۱۴۰,۰۰۰	۱۴۰,۰۰۰	۳۶
۱۴۰۱	قانون بودجه سال ۱۴۰۱ - جدول ۷ ردیف ۱۷۰۱۰۷۹۰۰۰ (هفت ماهه)	۴۰۰,۰۰۰	۳۸۴,۱۲۰	۱۰۰,۰۰۰	۱۰۰,۰۰۰	۲۶
	جمع	۱۳,۰۰۰,۰۰۰	۱۰,۶۳۱,۹۹۳	۴,۱۹۲,۹۸۵	۳,۸۴۲,۹۸۵	۳۶

مأخذ: قوانین بودجه سنواتی؛ ۱۳۹۰-۱۴۰۱.

به آیات، نظام‌سازی قرآنی و مرجعیت معرفتی و علمی قرآن کریم گویای این مسئله است. به عبارتی شاید مهم‌ترین تحولی که در امر قرآن ضروری است تغییر طرز تفکر و نگرش به امر قرآن کریم از نگاه صرفاً تبرک‌جویانه و تشریفاتی به کتابی برای زندگی و شکوفایی قرآنی جامعه است.^۳

■ توسعه نامتوازن جغرافیایی و موضوعی مؤسسات و تأسیس بی‌رویه مؤسسات فاقد صلاحیت

هم‌اکنون چشم‌انداز و شاخص معینی برای توسعه کمی و کیفی مؤسسات وجود ندارد. به گونه‌ای که در برخی مناطق شاهد حجم محدود و معدود مؤسسات قرآنی هستیم و در برخی مناطق، رشد کمی مؤسسات چشمگیر بوده است. علاوه بر این در مراحل تأسیس مؤسسات، بسیاری از ضوابط و صلاحیت‌ها کمتر مد نظر قرار گرفته می‌شود. مضاف بر اینکه توسعه مؤسسات قرآنی در حوزه‌های آموزشی، پژوهشی و تبلیغی - ترویجی به صورت متوازن ایجاد نشده‌اند. به گونه‌ای که اکثر مؤسسات در حوزه آموزش عمومی قرآن فعالیت می‌کنند و بسیاری از حوزه‌ها و بخش‌های زمین‌مانده مانند تولید محصولات و خدمات قرآنی، مشاوره قرآنی و ... چندان مورد توجه قرار نگرفته است.

■ کاهش جدی اعتبارات حمایتی از مؤسسات در قیاس با سال‌های گذشته

میزان حمایت از مؤسسات قرآنی به خصوص در سال‌های ۱۳۹۸، ۱۳۹۹، ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ نسبت به ۶ سال قبل تر روند کاهشی داشته و با همه‌گیری ویروس کرونا و کاهش حمایت‌های دولتی، طی سه سال گذشته بسیاری از مؤسسات قرآنی غیرفعال یا نیمه‌فعال شده‌اند.^۴

■ مأموریت‌های فاقد متولی یا ضعف در تولی‌گری

در ادامه به مواردی اشاره می‌شود که در کشور نیاز به متولی مشخص دارد و یا متولی مربوطه عملکرد مطلوبی ارائه نکرده است، لذا نیاز به بازسازی و بازطراحی جدید بر اساس نیازسنجی ذیل در شرح مأموریت‌های دستگاهی دارند.^۵

■ تربیت نیروی انسانی قرآنی مورد نیاز کشور (به‌ویژه تربیت مربیان و معلمان قرآن، مبلغان قرآنی در سطح ملی و بین‌المللی، تربیت هنرمندان قرآنی، تربیت قرآنی اقشار شاخص همچون مداحان، مدیران و ... در طراز

■ تصمیم‌گیری خلق‌الساعه در حوزه امور قرآنی مبتنی بر سلیق شخصی مدیران و کارشناسان

یکی از آسیب‌های فعالیت‌های قرآنی، قابلیت نهادی پایین دستگاه‌های قرآنی کشور است. به گونه‌ای که با تغییر مدیران، رویکردها و برنامه‌ها نیز تغییر کرده و عملاً هر مدیری بر پایه علائق و سلیق شخصی به اجرای برنامه‌های قرآنی می‌پردازند. نمونه این رویکرد را می‌توان در کیفیت و کمیت برگزاری نمایشگاه بین‌المللی قرآن کریم مشاهده کرد که با تغییر مدیران نمایشگاه، بسیاری از برنامه‌ها و بخش‌های نمایشگاه نیز تغییر و یا بعضاً حذف می‌شوند.^۱

■ تصدیگری و حضور مستقیم برخی دستگاه‌ها در بخش اجرایی فعالیت‌های قرآنی

بسیاری از فعالیت‌های قرآنی که هم‌اکنون توسط نهاد‌های دولتی انجام می‌شود قابلیت واگذاری به نهاد‌های مردمی را دارند، ولی اغلب دستگاه‌های دولتی علاقه یا توانایی جلب مشارکت‌های مردمی در حوزه فعالیت‌های قرآنی را ندارند. نمونه این‌گونه فعالیت‌ها اجرای مسابقات قرآنی از سطوح شهرستانی تا بین‌المللی یا برگزاری نمایشگاه‌های قرآنی در سطوح مختلف توسط نهاد‌های دولتی است در حالی که امکان مشارکت‌جویی حداکثری فعالیت‌های مردمی در این حوزه وجود دارد. کما اینکه برخی کشورهای اسلامی مانند مالزی بسیاری از فعالیت‌های قرآنی‌شان مانند مسابقات بین‌المللی قرآن کریم مالزی (به‌عنوان قدیمی‌ترین مسابقه بین‌المللی قرآن کریم جهان اسلام) توسط یک مؤسسه مردم‌نهاد (مؤسسه توسعه اسلامی موسوم به جاکیم) اجرا و مدیریت می‌شود.^۲

■ محدود بودن گستره فعالیت‌های قرآنی در نگرش مدیران دستگاه‌ها و عدم شناخت جایگاه راهبردی امور قرآنی در تأمین اهداف نظام اسلامی

امر قرآن در نگاه برخی از مدیران کشور، نگاه حاشیه‌ای و صرفاً تبرک‌جویانه است. کیفیت برنامه‌های قرآنی و اکتفای به کارکرد حداقلی قرآن کریم را می‌توان در جنس فعالیت‌های قرآنی رایج کشور مشاهده کرد. اقبال و اکتفای به مسابقات قرآنی، آموزش تجوید و قرائت و غفلت از برنامه‌های اساسی همچون درک معنای آیات، تدبر و تمسک

۱. برای اطلاع بیشتر؛ ر ک: خبرگزاری ایکنا به نشانی <https://iqna.ir> عنوان خبر: فراخوان شصت و دومین مسابقات بین‌المللی قرآن مالزی. ۲. همان.

۳. بخشی از بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با قاریان قرآن کریم در تاریخ ۱۳۸۹/۴/۲۴ درباره کارکرد قرآن در زندگی بشر:

«قرآن حیات طیبه را به ما وعده داده است: «فلنحییه حیاة طیبة». حیات طیبه یعنی چه؟ زندگی پاکیزه یعنی چه؟ یعنی زندگی‌ای که در آن، هم روح انسان، هم جسم انسان، هم دنیای انسان، هم آخرت انسان تأمین است؛ زندگی فردی در آن تأمین است، آرامش روحی در آن هست، سکینه و اطمینان در آن هست، آسایش جسمانی در آن وجود دارد؛ فواید اجتماعی، سعادت اجتماعی، عزت اجتماعی، استقلال و آزادی عمومی هم در آن تأمین است. قرآن اینها را به ما وعده داده است. وقتی قرآن می‌گوید: «فلنحییه حیاة طیبة»، یعنی همه اینها، یعنی آن زندگی‌ای که در آن عزت هست، امنیت هست، رفاه هست، استقلال هست، علم هست، پیشرفت هست، اخلاق هست، حلم هست، گذشت هست. ما با اینها فاصله داریم؛ باید به اینها برسیم». (<https://farsi.khamenei.ir>)

۴. برای اطلاع بیشتر به برخی اخبار مرتبط به تعطیلی مؤسسات قرآنی طی سه سال گذشته رجوع کنید:

«بررسی ابعاد تعطیلی مؤسسات قرآنی در دوران کرونا»؛ پایگاه اطلاع‌رسانی شورای عالی انقلاب فرهنگی:

«تعطیلی مؤسسات قرآنی اصفهان در ایام کرونا و چشم‌امید به دولت آینده»؛ خبرگزاری تسنیم:

«کرونا مؤسسات قرآنی فارس را تعطیل کرد»، روزنامه شیراز نوین:

۵. بندهای ذکر شده ذیل این بخش برگرفته از مستندات پشتیبان تحول و بازنگری ساختار و نظام توسعه فرهنگ قرآنی است. مطالعه آسیب‌شناسی وضعیت فعالیت‌ها و ساختارهای قرآنی، دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۴۰۰.

۱۴ ضعف دستگاه‌ها در تعامل و جذب نیروهای کارآمد علمی و فرهنگی برای فعالیت در امور قرآنی.

اداری و مدیریتی

۱۵ اولویت نداشتن و جدی نبودن اجرای منشور در ذهنیت کانون‌های اصلی تصمیم‌گیری،^۵

۱۶ فقدان عزم جدی در مدیریت عالی و وزارتخانه‌ها بر اجرای منشور،^۶

۱۷ نظارت حداقلی بر عملکرد قرآنی وزارتخانه‌ها و نهادها و نقش‌آفرینی در نظام توسعه فرهنگ قرآنی،^۷

۱۸ اشتغال اجرایی بالای اعضای شورای توسعه فرهنگ قرآنی و نپرداختن به امور راهبردی، از جمله امور قرآنی،^۸

۱۹ ضمانت اجرایی اندک اسناد راهبردی قرآنی و نظارت حداقلی نهاد‌های سیاستگذار امور قرآنی کشور^۹ (در حال حاضر، اسناد راهبردی و ملی در حوزه‌های تخصصی قرآنی تدوین و تصویب شده است. ولی از آنجایی که نهاد سیاستگذار امور قرآنی کشور (شورای توسعه فرهنگ قرآنی)، الزامات مدیریتی، اعتباری و تشویقی و تنبیهی و ... لازم را ندارد، عملاً ضمانت اجرایی مصوبات و نظارت و ارزیابی بر عملکرد دستگاه‌ها و نهادها مشکل یا نشدنی است)،

۱۰ تداخل وظایف اجرایی و مسئولیت‌های دبیرخانه‌های کمیسیون‌های تخصصی شورای توسعه فرهنگ قرآنی در وزارتخانه‌ها (سه کمیسیون اصلی و تخصصی شورای توسعه فرهنگ قرآنی در حوزه‌های آموزش عمومی، پژوهش و آموزش عالی و تبلیغ و ترویج قرآنی به ترتیب در وزارتخانه‌های آموزش و پرورش، علوم، تحقیقات و فناوری و فرهنگ و ارشاد اسلامی مستقر هستند. یکی از آسیب‌های جدی عملکرد این کمیسیون‌ها این است که از سویی مدیران و دبیران این کمیسیون‌ها توسط وزارتخانه تعیین می‌شوند و قاعدتاً باید پاسخگو باشند و از سویی مأموریت فراسازمانی در حوزه‌های تخصصی دارند و باید به شورای عالی انقلاب فرهنگی در حوزه محتوایی و عملکرد جوابگو باشند و این دو گانه، همواره آسیبی جدی در هماهنگی شورای توسعه فرهنگ قرآنی و کمیسیون‌های تخصصی شده است. شاید راهکار انتخاب دبیر این کمیسیون‌ها به پیشنهاد شورای توسعه فرهنگ قرآنی یا استقرار این کمیسیون‌ها در دبیرخانه شورای توسعه فرهنگ قرآنی بتواند رافع این آسیب باشد)،

۱۱ از آنجایی که ماهیت مؤسسات قرآنی در حوزه فرهنگی است و درآمدزایی چندانی ندارند، ولی در پرداخت عوارض و مالیات تفاوت چندانی با مؤسسات غیرقرآنی ندارند. «کرونا مؤسسات قرآنی فارس را تعطیل کرد»، روزنامه شیراز نوین؛
۱۲ سلمانی ماهینی، مرتضی، شناسایی و اولویت‌بندی چالش‌های اجرای منشور توسعه فرهنگ قرآنی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه صنعتی مالک اشتر، ۱۳۹۰. همان.
۱۳ بیانیه تحول و بازسازی ساختار و نظام امور قرآنی کشور (مصوب جلسه ۵۵ مورخ ۱۴۰۰/۱۲/۱۶ شورای توسعه فرهنگ قرآنی شورای عالی انقلاب فرهنگی).
۱۴ سلمانی ماهینی، مرتضی، شناسایی و اولویت‌بندی چالش‌های اجرای منشور توسعه فرهنگ قرآنی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه صنعتی مالک اشتر، ۱۳۹۰. همان.
۱۵ بیانیه تحول و بازسازی ساختار و نظام امور قرآنی کشور (مصوب جلسه ۵۵ مورخ ۱۴۰۰/۱۲/۱۶ شورای توسعه فرهنگ قرآنی شورای عالی انقلاب فرهنگی).
۱۶ شورای توسعه فرهنگ قرآنی به‌عنوان نهاد راهبر و متولی امور قرآنی کشور، متشکل از ۶ عضو صاحب‌نظر و ۲ نماینده مجلس شورای اسلامی، ۶ وزیر فرهنگی - آموزشی و مدیران ارشد چند دستگاه فرهنگی و قرآنی است. در حالی که بجز حضور تاحدودی فعال صاحب‌نظران، اکثر قریب به اتفاق وزرا، نمایندگان مجلس و رؤسای دستگاه‌ها در بیشتر این جلسات شرکت نمی‌کنند که یکی از دلایل این امر، فارغ از عزم جدی، مشغله‌های فراوان در حوزه مدیریت و تخصصی‌شان است. همان.
۱۷ همان.

جمهوری اسلامی ایران،

تولید و توزیع آثار و محصولات هنری و رسانه‌ای قرآنی،

مدیریت هدفمند فضای مجازی بر محور فعالیت قرآنی،

هماهنگی امور قرآنی استان‌ها،

توسعه مراکز تخصصی مشاوره و خدمات قرآنی،

نظارت مؤثرتر بر نحوه هزینه‌کرد اعتبارات قرآنی دستگاه‌ها،

استانداردسازی، ارزیابی و نظارت بر فعالیت‌های قرآنی کشور در همه حوزه‌ها،

مبارزه نظام‌مند با تلاش‌های دشمنان برای ایجاد تفرقه بین ملت‌های مسلمان از ناحیه قرآن،

توسعه اماکن عمومی قرآنی و اجرای تبلیغات محیطی قرآنی،

بازطراحی شاخص‌های قرآنی مطلوب در نظام‌های ارزشیابی و جذب منابع انسانی کشور،

فقدان راهبردهای دقیق در مورد مؤسسات قرآنی و چشم‌انداز آینده آنها،

حجم کثیر و روزافزون عوارض دولتی و ناهمخوانی آن با درآمدهای محدود مؤسسات قرآنی،^۱

فقدان نظام و متولی مشخص در احراز صلاحیت‌های تخصصی کادر فنی مؤسسات،

نیمه‌فعال یا غیرفعال بودن تعداد کثیری از مؤسسات و کم‌توانی آنها در جذب مخاطب به‌دلایلی از جمله برنامه‌ریزی ناکارآمد و ضعف حمایت نظام‌مند مالی از آنها.

۱۴ حیطه فرایندی و محتوایی

سرما به انسانی

۱ ضعف دانشی و مهارتی دست‌اندرکاران آموزش رسمی قرآن (آموزگاران دوره ابتدایی و دبیران قرآنی)،^۲

۲ کمبود مدیر قرآنی توانمند و فقدان نظام تربیت مدیران و کم‌اطلاعی مدیران فرهنگی و قرآنی از وضعیت فرهنگی کشور،^۳

۳ ضعف در تربیت نیروی انسانی مورد نیاز در حوزه سیاست‌پژوهی، سیاستگذاری و مدیریت امور قرآنی و فعالیت‌های تبلیغی - ترویجی قرآنی،^۴

۱. از آنجایی که ماهیت مؤسسات قرآنی در حوزه فرهنگی است و درآمدزایی چندانی ندارند، ولی در پرداخت عوارض و مالیات تفاوت چندانی با مؤسسات غیرقرآنی ندارند. «کرونا مؤسسات قرآنی فارس را تعطیل کرد»، روزنامه شیراز نوین؛
۲. سلمانی ماهینی، مرتضی، شناسایی و اولویت‌بندی چالش‌های اجرای منشور توسعه فرهنگ قرآنی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه صنعتی مالک اشتر، ۱۳۹۰. همان.
۳. بیانیه تحول و بازسازی ساختار و نظام امور قرآنی کشور (مصوب جلسه ۵۵ مورخ ۱۴۰۰/۱۲/۱۶ شورای توسعه فرهنگ قرآنی شورای عالی انقلاب فرهنگی).
۴. سلمانی ماهینی، مرتضی، شناسایی و اولویت‌بندی چالش‌های اجرای منشور توسعه فرهنگ قرآنی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه صنعتی مالک اشتر، ۱۳۹۰. همان.
۵. بیانیه تحول و بازسازی ساختار و نظام امور قرآنی کشور (مصوب جلسه ۵۵ مورخ ۱۴۰۰/۱۲/۱۶ شورای توسعه فرهنگ قرآنی شورای عالی انقلاب فرهنگی).
۶. شورای توسعه فرهنگ قرآنی به‌عنوان نهاد راهبر و متولی امور قرآنی کشور، متشکل از ۶ عضو صاحب‌نظر و ۲ نماینده مجلس شورای اسلامی، ۶ وزیر فرهنگی - آموزشی و مدیران ارشد چند دستگاه فرهنگی و قرآنی است. در حالی که بجز حضور تاحدودی فعال صاحب‌نظران، اکثر قریب به اتفاق وزرا، نمایندگان مجلس و رؤسای دستگاه‌ها در بیشتر این جلسات شرکت نمی‌کنند که یکی از دلایل این امر، فارغ از عزم جدی، مشغله‌های فراوان در حوزه مدیریت و تخصصی‌شان است. همان.
۷. همان.

توانمندسازی قرآنی‌شان ندارند و بسیاری از دوره‌های ضمن خدمت قرآنی هم که برگزار می‌شود صوری بوده و عملاً تأثیری در توانمندسازی قرآنی آنها ندارد. در حال حاضر طرحی به پیشنهاد دبیرخانه شورای توسعه فرهنگ قرآنی به نام اتقان (توانمندسازی قرآنی دبیران و آموزگاران ابتدایی و پیش دبستانی) در وزارت آموزش و پرورش و به صورت آزمایشی در ۵ استان در حال برگزاری است که حمایت اعتباری از این طرح می‌تواند، نتایج ثمربخشی داشته باشد).

۱۶ حمایت ضعیف از تولید برنامه‌های رسانه‌ای قرآنی،

۱۷ تأثیر منفی همه‌گیری کرونا بر فعالیت‌های قرآنی مردمی و دولتی در سال‌های اخیر.

۱۱ پایین بودن چرخش نخبگانی، جوان‌گرایی و تنوع تخصص در اداره امور قرآنی،

۱۲ ارتباطات ضعیف دستگاه‌های عضو شورا با یکدیگر و با بخش مردمی،

۱۳ ضعف و موازی کاری در حمایت و تعامل با بخش قرآنی مردمی.

سایر فرایندها

۱۴ ضعف نظریه‌پردازی دینی و قرآنی در کشور خصوصاً در حوزه‌های علوم انسانی،

۱۵ نامناسب بودن ابزارهای تشویقی و الزام‌آور (یکی از مصادیق اینکه هم‌اکنون بسیاری از معلمان، دبیران و آموزگاران، انگیزه یا الزامی برای

(د) بسته سیاستی پیشنهادی قرآنی

بر پایه رهنمودهای قرآنی مقام معظم رهبری خصوصاً منویات بیانیه گام دوم انقلاب، منشور و اسناد راهبردی توسعه فرهنگ قرآنی، مطالعات و جلسات کارشناسی که در بیانیه تحول و بازسازی ساختار و نظام امور قرآنی کشور (مصوب جلسه ۵۵ مورخ ۱۴۰۰/۱۲/۱۶ شورای توسعه فرهنگ قرآنی شورای عالی انقلاب فرهنگی) بازخوانی و منعکس شده و سایر بررسی‌های مندرج در این گزارش، اولویت‌های پیشنهادی ذیل طبق اصول زیر ارائه می‌شود:

الف) اصول

۱ با مساعی فعالان و نهادهای قرآنی در چنددهه گذشته دستاوردهای ارزشمندی در کشور حاصل آمده که حفظ و تعالی آن از اصول تحول به‌شمار می‌رود، لکن فاصله وضع فعلی با تحقق رویکردهای مورد انتظار منشور و اسناد راهبردی توسعه فرهنگ قرآنی مبنی بر هماهنگ‌سازی، فرهنگ‌سازی و نظام‌سازی قرآنی نیازمند اهتمامی مجدانه و بیش از قبل است.

۲ اسناد راهبردی توسعه فرهنگ قرآنی محصول کار یک فرد یا یک بخش نبوده بلکه نماد و حصیله برنامه‌ریزی راهبردی قرآن در نظام جمهوری اسلامی است و کلید تحول در امور قرآنی التزام و جاری‌سازی این اسناد مبتنی بر اولویت‌ها و زمانبندی است.

۳ تحول‌نگرشی زمینه‌ساز تحول فرایندی، محتوایی و ساختاری خواهد شد. در این بین فرایندهای تأمین نیروی انسانی، مالی و اداری که فرایندهای اصلی را پشتیبانی می‌کنند، اهمیت بیشتری دارند.

۴ در اصلاح ساختاری دو دیدگاه تمرکز و شبکه مطرح است. ساختارها باید چابک شده و از توسعه ساختاری خودداری شود. همچنین اصلاحات ساختاری بایستی مبتنی بر واگذاری حداکثری امور به مردم، کاهش تداخل و موازی کاری و تعیین متولی برای وظایف معطل مانده، افزایش شفافیت، کیفی‌سازی فعالیت‌ها و افزایش اثربخشی جهت کاربردی کردن قرآن در زندگی فردی و اجتماعی باشد.

۵ در عصر فرااطلاعات حمایت از فعالیت‌های مؤثر قرآنی در فضای مجازی نقش بی‌بدیلی در تحقق تحول مطلوب، خصوصاً در سبک زندگی مطرح در «بیانیه گام دوم انقلاب» ایفا می‌کند.

۶ با توجه به «بیانیه گام دوم انقلاب» به مثابه منشور خودسازی، جامعه‌پردازی و تمدن‌سازی خطاب به ملت ایران به‌ویژه جوانان، ضمن تأکید بر سطح فردی تمسک به قرآن و لزوم افزایش معنویت و اخلاق در فضای عمومی جامعه، حرکت به سمت سطح اجتماعی تمسک به قرآن و نیز تحقق مرجعیت قرآنی جمهوری اسلامی ایران در عرصه بین‌الملل نیازمند تسریع و تقویت است.

ب) اولویت‌های حیطة نگرشی

۱ افزایش دانش و بصیرت اجتماعی فعالان [مدیریت] نظام توسعه فرهنگ قرآنی

۲ گفتمان‌سازی نقش حداکثری قرآن در حل مسائل جامعه و ارتقای زندگی مبتنی بر حکمرانی قرآنی و تحول سبک زندگی

ج) اولویت‌های حیطة فرایندی

۱ توانمندسازی مربیان مهد و پیش دبستانی و مؤسسات مردمی، آموزگاران ابتدایی، دبیران قرآن، دینی و عربی متوسطه و مربیان تربیتی آموزش و پرورش و مدرسان آموزش عمومی قرآنی حوزه و دانشگاه،

۲ توانمندسازی طلاب حوزه‌های علمیه در حوزه آموزش عمومی قرآن،

۳ توانمندسازی نیروی انسانی فعال در بخش قرآنی دولتی و مردمی و استقرار نظام ارزشیابی نیروی انسانی بر مبنای سیستم پاداش عملکرد و افزایش رضایت شغلی،

۴ توانمندسازی سرمایه انسانی قرآنی در حوزه تولید و توزیع محصولات و صنایع خلاق فرهنگی، هنری و رسانه‌ای با رویکرد فناورانه

و نوآورانه،

۵ حمایت از فعالیت‌های خودجوش مردمی فعال در زمینه تربیت حافظ قرآن آشنا با مفاهیم و معارف قرآن کشور،

۶ استقرار سامانه جامع آموزش و سنجش سواد آموزش عمومی قرآن (مقدماتی و تکمیلی)،

۷ افزایش سهم موضوعات بین‌رشته‌ای قرآنی در پایان‌نامه‌های دانشگاهی و حوزوی،

۸ افزایش میزان تطبیق ردیف‌های مصرح قرآنی دستگاه‌ها در قانون بودجه عمومی کشور با محتوای اسناد توسعه فرهنگ قرآنی و انحصار اعتبارات صندوق مشارکت به تأمین مالی پروژه‌های ذیل اسناد راهبردی،

۹ پیگیری افزایش درآمد سالیانه ناشی از منابع مالی وقف و خیریه در فعالیت‌های قرآنی کشور،

۱۰ پیگیری افزایش انس افراد جامعه با قرآن کریم (افزایش سرانه قرائت متدبرانه روزانه مردم).

د الزامات اجرایی سازی

در راستای تحقق مطالبه مقام معظم رهبری مبنی بر بازسازی انقلابی ساختارهای فرهنگی کشور و به استناد ماده (۴) منشور توسعه فرهنگ قرآنی، بیانیه تحول و بازسازی ساختار و نظام امور قرآنی کشور و بر پایه اسناد راهبردی توسعه فرهنگ قرآنی، الزامات اجرایی سازی اصول و اولویت‌ها با تفکیک دستگاهی زیر پیشنهاد می‌شود:

۱ سازمان امور اداری استخدامی

■ بازنگری فرایندهای تربیت، توانمندسازی و انتصاب مدیران امور قرآنی بر محور گردش‌خبرگانی و تحول‌گرایی (با مشارکت شورای توسعه فرهنگ قرآنی)،

■ بازنگری مأموریت‌ها و وظایف ملی و حاکمیتی قرآنی دستگاه‌ها بر پایه اسناد راهبردی توسعه فرهنگ قرآنی (با مشارکت و محوریت محتوای شورای توسعه فرهنگ قرآنی).

۲ سازمان اوقاف و امور خیریه

■ حمایت از برگزاری دوره‌های آزاد حفظ کل قرآن توسط مؤسسات قرآنی مردمی و کانون‌های دانشجویی (با مشارکت ستاد راهبری طرح ملی حفظ قرآن کریم، اتحادیه کشوری مؤسسات و تشکل‌های مردمی قرآن و عترت و نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها)،

■ حمایت از طراحی و تولید محصولات فاخر ترویج حفظ قرآن و نشر رسانه‌ای آن (با مشارکت ستاد راهبری طرح ملی حفظ قرآن کریم و سازمان صدا و سیما)،

■ حمایت از تولید و نشر گسترده رسانه‌ای فیلم‌های کوتاه فاخر مروج وقف در فعالیت‌های قرآنی و تشکیل انجمن‌های خیرین فعالیت‌های قرآنی.

۳ سازمان برنامه و بودجه

■ تشکیل کمیته بودجه‌ریزی امور قرآنی به منظور تطبیق ردیف‌های مصرح قرآنی دستگاه‌ها در قانون بودجه عمومی کشور با محتوای اسناد راهبردی توسعه فرهنگ قرآنی (با مشارکت دبیرخانه شورای توسعه فرهنگ قرآنی)

۴ سازمان تبلیغات اسلامی

■ اجرای سکوی (پلتفرم) جامع و یکپارچه قرآنی کشور، با محوریت جایگاه نهادهای خودجوش و فعال مردمی (با مشارکت سایر دستگاه‌های ذی‌ربط)،

■ برگزاری کارگاه‌های علمی و آموزشی دانش‌افزایی و تحلیل اجتماعی برای فعالان قرآنی (با مشارکت اتحادیه کشوری مؤسسات و تشکل‌های مردمی قرآن و عترت).

۵ شورای توسعه فرهنگ قرآنی

■ ایجاد و تقویت سازوکارهای شفافیت فرایندهای مالی امور قرآنی از طریق سامانه یکسان برنامه‌ریزی، تخصیص و هزینه‌کرد و رصد و پایش راهبردی فعالیت‌های قرآنی،

■ مأموریت‌گرا کردن دانشگاه‌ها و دانشکده‌های علوم قرآنی سراسر کشور جهت تأمین و تربیت و تقویت سرمایه انسانی مورد نیاز امور قرآنی (با مشارکت کمیسیون توسعه پژوهش و آموزش عالی قرآنی و وزارت علوم، تحقیقات و فناوری)،

■ انجام مطالعات و اتخاذ راهبردها و تصمیمات جهت رفع مشکلات شغلی فعالان قرآنی مردمی کشور.

۶ مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه

■ بازنگری برنامه آموزش دوره مقدمات حوزه‌های علمیه با محوریت ارتقای سواد قرآنی و صلاحیت‌های حرفه‌ای آموزش عمومی قرآن و برگزاری کارگاه‌ها و دوره‌های کسب صلاحیت‌های حرفه‌ای آموزش قرآن برای طلاب، مبلغان روحانی و روحانیون شاغل در دستگاه‌های کشوری و لشگری (با مشارکت کمیسیون توسعه آموزش عمومی قرآن).

۷ وزارت آموزش و پرورش

■ برگزاری دوره‌ها و کارگاه‌های آموزش سواد قرآنی و توانمندسازی آموزش قرآن کودکان و ویژه آموزگاران ابتدایی و دبیران شاغل در آموزش قرآن، دینی و عربی (با مشارکت اتحادیه کشوری مؤسسات و تشکل‌های مردمی قرآن و عترت و سازمان تبلیغات اسلامی)،

■ تقویت اجرای واحدهای درسی سواد قرآنی و آموزش قرآن در برنامه درسی آموزش ابتدایی (با مشارکت سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش)،

■ برگزاری آزمون احراز سواد و صلاحیت‌های عمومی و حرفه‌ای آموزش

■ لزوم مأموریت‌گرایی و تخصصی شدن مؤسسات قرآنی مردمی و حمایت از ایجاد زیست‌بوم نوآوری و شتاب‌دهنده (با مشارکت کمیسیون توسعه فعالیت‌های تبلیغی ترویجی قرآن کریم، سازمان تبلیغات اسلامی و اتحادیه کشوری مؤسسات و تشکل‌های مردمی قرآن و عترت)،

■ حمایت از تولید و توزیع محتوای قرآنی در رسانه‌ها و فضای مجازی از طریق ایجاد انجمن‌های حرفه‌ای فعالان فرهنگی، هنری و رسانه‌ای قرآنی و برگزاری کارگاه‌های آموزشی تولید محصولات فرهنگی، هنری و رسانه‌ای برای فعالان قرآنی (با مشارکت جهاد دانشگاهی و سازمان تبلیغات اسلامی)،

■ ارائه گزارش سالیانه وضعیت‌سنجی اجرای قانون بیمه فعالان قرآنی مردمی کشور^۱ به مجلس شورای اسلامی به منظور افزایش تعداد و پوشش کامل بیمه‌شدگان،

■ رصد سالیانه نگرش و افکار عمومی نسبت به فرهنگ قرآنی (توسط پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات)،

■ برگزاری جشنواره سالیانه محصولات برتر فرهنگی، هنری و رسانه‌ای قرآنی و نمایشگاه‌های شهری، استانی و ملی آثار قرآنی و رویدادهای عرضه و فروش (با مشارکت جهاد دانشگاهی و سازمان تبلیغات اسلامی)،

■ حمایت از توسعه کمی و کیفی طرح تلاوت نور در مساجد و اماکن اقامه نماز جماعت و تبدیل مساجد به پایگاه قرآنی محلات با اولویت توسعه قرآن‌خوانی و حفظ قرآن کودکان و نوجوانان^۲ (با مشارکت ستاد هماهنگی کانون‌های فرهنگی هنری مساجد کشور، بنیاد فرهنگی خاتم الاوصیاء (عج) و سازمان تبلیغات اسلامی).

قرآن قبل و بعد از استخدام مدرسان آموزش عمومی قرآن در وزارت آموزش و پرورش؛ از طریق تعریف، تصویب و اجرای سامانه سامانه ملی سنجش سواد عمومی/پایه قرآن کریم (با مشارکت کمیسیون توسعه آموزش عمومی قرآن)،

■ بازنگری و اصلاح سرفصل‌های درسی رشته‌های آموزش الهیات و آموزش عربی دانشگاه فرهنگیان با هدف توانمندسازی در آموزش عمومی قرآن (با مشارکت کمیسیون توسعه آموزش عمومی قرآن)،

■ حمایت از دارالقرآن‌ها و مدارس قرآنی فعال در زمینه حفظ قرآن کریم (با مشارکت و حمایت ستاد راهبری طرح ملی حفظ قرآن کریم (مستقر در سازمان اوقاف و امور خیریه))،

■ تسهیل امکان اختصاص استفاده از فضای مدارس، ساختمان‌های اداری بلااستفاده و مساجد در ساعات غیرفعال به مؤسسات قرآنی مردمی (با مشارکت سایر دستگاه‌های مشمول)،

■ تسهیل صدور مجوز ایجاد مهدها و مراکز پیش‌دبستانی برای مؤسسات قرآنی موفق (با مشارکت سازمان ملی تعلیم و تربیت کودک).

۸ وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

■ پیگیری تحقق مرجعیت قرآن در نظام آموزشی و تربیتی حوزه و دانشگاه (با مشارکت کمیسیون توسعه پژوهش و آموزش عالی قرآنی و دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم)،

■ برگزاری جشنواره سالیانه پایان‌نامه‌های بین‌رشته‌ای قرآنی مقاطع ارشد و دکتری و انتشار نتایج آن (با مشارکت سازمان قرآنی دانشگاهیان جهاد دانشگاهی).

۹ وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

■ حمایت از تشکیل مؤسسات فرهنگی و شرکت‌های دانش‌بنیان قرآنی توسط فعالان فرهنگی، هنری و رسانه‌ای قرآنی (با مشارکت کمیسیون توسعه فعالیت‌های تبلیغی ترویجی قرآن کریم، ستاد فناوری‌های نرم و توسعه صنایع خلاق معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری، سازمان دارالقرآن الکریم و اتحادیه کشوری مؤسسات و تشکل‌های مردمی قرآن و عترت)،

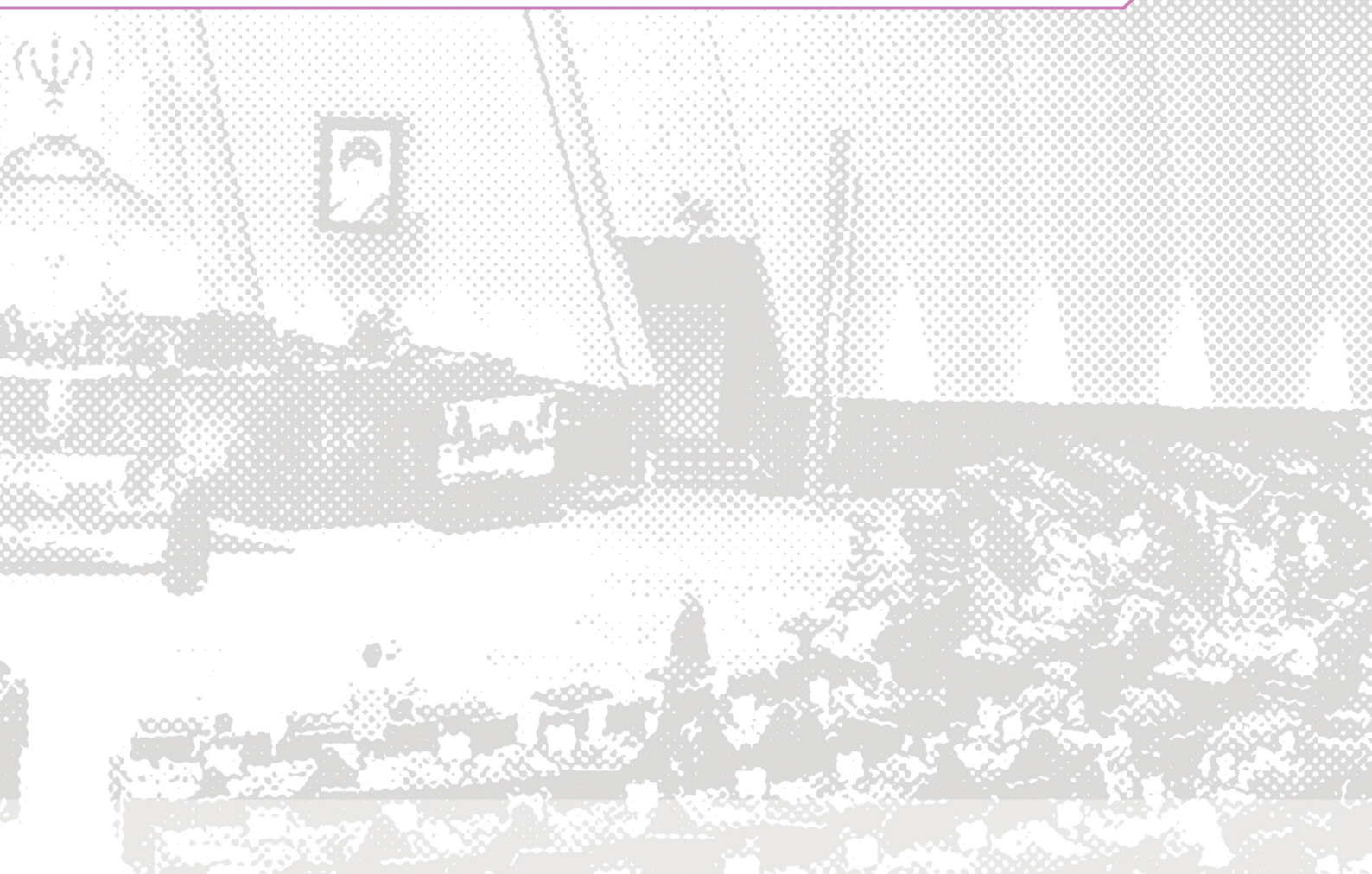
۱. مندرج در ردیف‌های بودجه سالیانه قانون بودجه کشور؛ اطلاعات تکمیلی لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور؛ ردیف ۷۵۰۰۰۰-۱۶؛ بیمه هنرمندان (فعالان قرآنی، مداحان و سایر هنرمندان) به میزان ۱۲۶ میلیارد ریال. این ردیف در قانون بودجه سال ۱۴۰۰، ۱۵۵،۰۰۳ میلیون ریال (۱۵۵ میلیارد ریال) بوده است.

۲. برگرفته از بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با فعالان قرآنی: تبدیل مساجد در هر محله به پایگاه‌های قرآنی و تعامل و ارتباط با مساجد دیگر آن محله و تشکیل جلسات و مسابقات قرآنی در بین آنها، بهترین مشوق برای وارد شدن نوجوانان و جوانان به وادی قرآن و به‌خصوص تربیت حافظان قرآن است. ۱۴۰۱/۱/۱۴ به نشانی: <https://farsi.khamenei.ir/print-content?id=49977>

[منابع و مآخذ]

۱. اسناد و مستندات طراحی و تدوین بیانیه تحول در نظام و ساختار امور قرآنی کشور، دبیرخانه شورای توسعه فرهنگ قرآنی، ۱۴۰۰.
۲. جمالی گندمانی، احمد و همکاران. کتاب سال قرآن جمهوری اسلامی ایران ۱۳۹۸، دبیرخانه شورای توسعه فرهنگ قرآنی، ۱۳۹۹.
۳. کتاب سال قرآن جمهوری اسلامی ایران ۱۳۹۹، دبیرخانه شورای توسعه فرهنگ قرآنی، ۱۴۰۰.
۴. کتاب سال قرآن جمهوری اسلامی ایران ۱۴۰۰، دبیرخانه شورای توسعه فرهنگ قرآنی، ۱۴۰۱.
۵. سلمانی ماهینی، مرتضی. آینده پژوهی فعالیت‌های قرآنی؛ شناسایی و اولویت‌بندی مسائل و چالش‌های نظام توسعه فرهنگ قرآنی، دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۶.
۶. پیمایش ملی سنجش شاخص‌های توسعه فرهنگ قرآنی در سال ۱۴۰۰، دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۴۰۰.
۷. تحلیل شبکه خط‌مشی‌گذاری نهادهای ملی قرآنی کشور و ارائه مدل پیشنهادی در راستای تحقق حکمرانی شبکه‌ای، پایان‌نامه دکتری، دانشگاه تهران، ۱۳۹۸.
۸. شناسایی و اولویت‌بندی چالش‌های اجرای منشور توسعه فرهنگ قرآنی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه صنعتی مالک اشتر، ۱۳۹۰.
۹. شکوری، مجتبی و محمدحسین، فریدونی. طبقه‌بندی شاخص‌های دانشی و مهارتی پیامد انس با قرآن کریم از منظر کارشناسان حوزه آموزش و مدیریت امور قرآنی، فصلنامه تحقیقات علوم قرآن و حدیث دانشگاه الزهراء (س)، سال چهاردهم، ش ۱. بهار ۱۳۹۶.
۱۰. شعبانی فرد، علیرضا و همکاران. نمایه فعالیت تهیه و گزینش شاخص‌های توسعه فرهنگ قرآنی، دبیرخانه شورای توسعه فرهنگ قرآنی، ۱۳۹۴.
۱۱. شعبانی فرد، علیرضا. نتایج نخستین پایش ملی عملکرد قرآنی دستگاه‌ها و نهادهای کشور، دبیرخانه شورای توسعه فرهنگ قرآنی، ۱۳۹۶.
۱۲. دبیرخانه شورای توسعه فرهنگ قرآنی، مصوبات شورای توسعه فرهنگ قرآنی، ۱۴۰۱.
۱۳. منشور و اسناد راهبردی توسعه فرهنگ قرآنی، ۱۳۹۹.
۱۴. مطالعه آسیب‌شناسی وضعیت فعالیت‌ها و ساختارهای قرآنی، ۱۴۰۰.
۱۵. فریدونی، محمد حسین و همکاران. آشنایی با منشور توسعه فرهنگ قرآنی، دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی، شورای توسعه فرهنگ قرآنی، تهران، ۱۳۹۰.
۱۶. فریدونی، محمدحسین. مطالعه برنامه راهبردی نظام توسعه فرهنگ قرآنی، دانشگاه خوارزمی، ۱۴۰۰.
۱۷. پایگاه اطلاع‌رسانی شورای عالی قرآن صدا و سیما به نشانی: <http://quranshora.ir>
۱۸. پایگاه اطلاع‌رسانی مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه/معاونت آموزش به نشانی: <http://howzeh-qom.ir>
۱۹. خبرگزاری مهر به نشانی: <https://www.mehrnews.com>
۲۰. خبرگزاری قرآنی ایکنا؛ <https://iqna.ir/fa/news>
۲۱. پایگاه اطلاع‌رسانی معاونت قرآن و عترت وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی به نشانی: <https://qia.farhang.gov.ir/fa>
۲۲. خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران؛ ایرنا؛ به نشانی: www.irna.ir
۲۳. پایگاه اطلاع‌رسانی رادیو قرآن به نشانی: <http://www.radioquran.ir>
۲۴. پایگاه اطلاع‌رسانی شورای عالی انقلاب فرهنگی؛ به نشانی: <https://sccr.ir/news>
۲۵. پایگاه اطلاع‌رسانی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی؛ به نشانی: <https://rc.majlis.ir/fa>
۲۶. پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای؛ به نشانی: <https://farsi.khamenei.ir>
۲۷. خبرگزاری تسنیم: www.tasnimnews.com/fa/news

مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

تهران، خیابان پاسداران، روبروی پارک نیاوران (ضلع جنوبی، پلاک ۸۰۲)

تلفن: ۷۵۱۸۳۰۰۰ صندوق پستی: ۱۵۸۷۵-۵۸۵۵ پست الکترونیک: mrc@majles.ir

وبسایت: rc@majles.ir